This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

20532
d. 102

600027331M

20532 d. 102

POLOHA

Starého Velehradu.

Historické pojednání

od

VINCENCIA BRANDLA,

zemského archiváře na Moravě.

V BRNĚ, 1862.

Nákladem Antonína Nitsche.

POLOHA

Starého Velehradu.

HISTORICKÉ POJEDNÁNÍ

od

Vincencia Brandla,

ZEMSKÉHO ARCHIVÁŘE NA MORAVĚ.

V BRNĚ.

Nákladem Antonína Nitsche.

1862.

„By hrad onen zase s předky svými
A v něm svatyně ta ožila,
Kterou někdy ruka světila
Metodova řády křesťanskými.“

Slávy Dcera znělka 289.

Tiskem Viléma Burkarta.

Slavnému Dějepisci

NÁRODU ČESKÉHO

Moravanu

Dr. Františku Palackému

S NEJHLUBŠÍ UCTIVOSTÍ

připisuje

Spisovatel.

Známo', že Slované, kdekoli se byli usadili, státní život zakládali a zpravovali ústavou župní. Župa, původně objem rodu na mnoho rodin rozvětveného, během časův, když cit příbuzenství z jednotlivých větví rodu se vytratil, stala se svazkem politickým a župníci čili obyvatelé župy, dřívější, citem rodinným utvořené středistě, podrželi nyní co středistě politické. Rozumíť se samo sebou, že za oné doby, kde jeden každý občan druhému roven byl a všichni se zabývali orbou a dobytkářstvím, takové středistě nemohlo býti městem v novějším slova smyslu; než obyvatelé přebývali ve vesnicích, neb jiných sedliskách a jen k přinášení třeb t. j. obětí bohům, k odbývání trhů, ku krajinským hromadám docházeli do onoho středistě, jež slulo hrad. Hrad tedy byl středistěm celé župy, a kolik hradů tolik žup a kolik žup tolik hradů původně bylo. Hrady tyto v pradobě byly opevněny pouhými náspy, jichžto pozůstatky zde onde na Moravě a v Čechách spatřiti lze jest.[1] Během času však, když blízko hranic moravských bojovní národové se usadili, nastala pro Moravany potřeba hranice tyto proti nepříteli blízkému dobře ohraditi a opevniti. Víme z dějin, že v osmém století Avarové a po ztroskotání jich říše Frankové čili Němci stali se sousedy země Moravské, jížto se dotýkali pořícím Dyje. Nelze tedy pochybovati, že nejstarší hrady nám hledati jest na jižních hranicích Moravy, kdežto Dyje ve spojení s řekou Moravou činila přirozenou linii strategickou, o niž Moravané i v obranném i v doražném boji opírati se mohli. A v skutku ještě ve věku XIII^tém^ připomínají nám listiny diplomatáře moravského nepřetrženou takořka řadu silně opevněných hradů, kterýchžto

1) O podobných župních hradech italských srov. Mommsen Röm. Gesch. I. 36 & 37. pak Šafaříka Starož. Slov. str. 982.

poloha skvěle svědčí o nadanosti našich předků, aby zemi svou před nepřítelem ubránili. Počínajíc totiž severně od hradu Rakous, kde moravská a rakouská Dyje v jednu řeku se spojily, táhnou dobře opevněné hrady, ježto hranice proti nepřátelským tehdá Rakušanům ostříhati měly. Hrady tyto byly: Bétov, Vranov, Znojmo, Hrádek, Děvice, Podivín a Břeclav.[2] Hrady tyto stály na pomezí zemském a s nimi pak spojovaly se jiné pevnosti, jež vnitro země ostříhati měly; nedaleko ústí Jihlavy do Dyje stál hrad Strachotín, na Jihlavě samé hrad Pravlov, (pod nimž později silně opevněné Pohořelice) dále na ostrově řeky Jaroměřice hrad Rokyceň (později také Krumlov). Na Svratce, čili Švarcavě byl Rajhrad, a na výšině, která panuje nad otvorem Svratky a Svitavy, vypínal se hrad Brno, jehož každý dobyti musel, chtěl-li touto cestou do Čech vraziti. Druhá linie strategická, která jihovýchodní část země chrániti měla, počala na dolním pobřeží Moravy a osazena byla těmito pevnostmi: Hodonín, Strážnice, Veselí, Ostroh, Uh. Brod, Brumov a Klobúk; tyto dvě poslední měly ostříhati průsmyk řeky Vláry, kterým Maďaři zhoubné vpády své do Moravy činívali. Tam kde Morava do nižší kotliny své se vlévá, pod průsmykem Napajedelským, jen asi 400 sahů širokým, leží Uh. Hradistě (od r. 1257) a bylo ve spojení s hradem Spytihněvským, stráží onoho průsmyku, kterým každý nepřítel do požehnané roviny, která pod Olomoucí se rozprostírá, vtrhnouti mohl. Tato linie strategická uzavřena byla hradem Olomouckým.

Však nejen v XII. a XIII. století poříčí Dyje a jižní běh Moravy velikou důležitost pro obranu země do sebe měly, než již také v době Mojmírovců, kde panovníci němečtí mnohokráte válečné výpravy do Moravy posílali. Frankové totiž loďmi přeplavili se přes Dunaj a od jižní strany do Moravy vpadali, jakž to nezáporně svědčí letopisy Fuldaické, na př. Pertz. I. 369: Rastiz cum suis insecutus, plurima trans Danubium finitimorum loca praedando vastavit; — I. 379: Hludovicus rex... ultra

2) V pozdější době také jiná města v oné krajině opevněna jsou, jako: Slavonice, Jemnice, Vrátenín, Lukov a Jaroslavice.

Danubium profectus; — I. 384: Zventibald... Baioarios, qui ad tuendas naves in littore Histri fluminis relicti erant, occupavit; — I. 400: insuper ultra Danubium missis spiculatoribus[3] a t. d. Z těchto citatův vysvítá patrně, že Frankové přes Dunaj do Moravy táhli a na opak, že Moravané stíhavše je, přes tutéž řeku se přeplavali.

Ač tak zvaný Bavorský geograf Moravě jen 11 hradů (urbes) připočítá, předce nelze pochybovati, že jich bylo mnohem více. (Srov. Palacký Děj. I. 203.) Hrady tyto slují u německých kronikářů civitates (města) též velmi případně castella, kdežto životopisec sv. Metodia mluví jen o graděch; byly nejvíce dřevěnými hradbami obehnané, což patrno z toho, že vedle svědectví letopisů Fuldaických mnohokráte od Frankův spáleny jsou. Byly zajisté velmi umělecký vystavěny a dobře opevněny, jak to vysvítá z několik míst letopisů často jmenovaných n. př. malens adversarium, firmissimo, ut fertur vallo munitum, ad tempus dimittere, quam militum suorum periculose pugnando dampna sustinere (Pertz. I. 368). — Carolus, dum in illam ineffabilem Rastizi munitionem et omnibus antiquissimis dissimilem venisset,[4] což o nadobyčejné umělosti Moravanův v stavitelství vojenském skvělé svědectví dává. I toto místo z Regin. Chron. jest ohledem pevné stavby moravských hradů důležitým: Arnulfus,... cum exercitu... cuncta, quae extra urbes seperit, solotenus demolitus est...[5] Na hrady samé tedy se neodvážil!

3) Pertz. I. 369: Rastiz s vojskem svým je stíhav mnoho osad za Dunajem poplenil; I. 378: Ludvík král odebral se přes Dunaj; I. 384: Svatopluk Bavoráky, kteří k obraně lodí na břehu Dunaje ponecháni byli, obklíčil; I. 400: Svatopluk poslal přes Dunaj pleniče...

4) I. 369: Chtěv raději odpůrce, přepevným, jak se praví, valem ohraženého, na čas pustiti, než nebezpečným bojováním ztrátu na lidu svém utrpěti; — Když Karel do oné nevymluvitelné pevnosti Rastize, která všem posavádním i těm nejstarším se nepodobala, přišel...

5) Regin. Chron.: Arnulf s vojskem svým všechno, co zevně hradů našel, poplenil. — Že ostatně Moravané v stálých sídliskách a hradech rádi přebývali, o tom skvělé svědectví dává jizlivý dopis Theotmara, arcibiskupa Solnohradského k papeži, v kterém se proti arcibiskupství

Mezi hrady Moravskými uvádějí se v letopisech starých dva jmenem a sice Nitrava, či skráceně Nitra[6] a Dovina čili Děvín, mímo onen hrad přepevný, který kníže Přibina na blatenském jezeru založil, hrad Blatno, od Němcův Mosaburg nazvaný. Hrad Nitrava stál tam, kde až posud stojí město slovenské Nitra; kde však hrad Dovina ležel, posud na sporu jest. Někteří tomu chtějí, že se vypínal na skále blíž Prešpurku, kde až posud rozvaliny hradu Dovina jmenovaného strmí. Stejnost jmena ovšem tomuto náhledu nadržuje; avšak zdá se nám, že zde stejnost jmena sama rozhodnou býti nemůže, jelikož slovo Děvín, co jmeno hradu u Slovanů velmi oblíbeno bylo. Tak slul nynější Magdeberg na Labi původně Děvín, v Čechách nacházel se hrad téhož jmena, na Moravě stál též hrad Děvín čili Děvice na počátku XIII. věku připomínaný, jenž již tehdá od Němcův přeložen jest na Magdeberg, nynější Maidlberg na polavských kopcích.[7] Jiný hrad Děvín čili Děvice nazvaný, byl v severní Moravě, jehož zříceniny v tak zvaných moravských obvodech v nynějším Opavsku ležejí, a nad to více upomíná i hrad Podivín, na ostrově Dyje leževší, na jmeno Děvín. Patrno tedy, že Slované rádi hrady své Děvín nazývali. Co se týče polohy Děvína Rastislavova, praví o něm Dr. H. Jireček ve Světoz. 1859 str. 378: „Že ale ani dnešní Děvín není městištěm Děvína Rastislavova, vysvitne s porovnání pramenů souvěkých: čemuž i to svědčí, žeby Děvín v poloze Děvína dnešního dokonce nebyl sloužil k obraně Moravy proti nepříteli přicházejícímu. Víme zajisté z pramenův souvěkých, že Frankové táhnouce do Moravy, Dunaj překračovali a lodě své na Dunaji nechavše do země se brávali... Nám se zdá, že hrad Děvín hledati se má v těch místech na dnešním pomezí rakousko-moravském, kde se stýká se Svratkou Dyje, a kde jest vojskům z Rakouské strany tahnoucím strategický přístup jak do údolí Svratky k Brnu, tak

Moravskému opírá: „Moravští Slované ale ve skrejších a hradech se ukrývali“ (Cod. dip. Mor. I. 62).

6) Srov. Světozor 1860 str. 169.

7) S. 1220 uvádí se Stephanus de Medlove, burggravius de Děvice a 1222 již ten samý burggravius de Magdeberg. Viz Cod. dip. II. 117, 130.

i do údolí Moravy k Velehradu.“ Vedle náhledu Dr. Jirečka mělaby poloha Děvína klásti se do jižní Moravy asi mezi Moušovem, kde Jihlava, přijavší dříve Svratku, do Dyje padá, a mezi Podivínem, náhled to, který mnoho pravdopodobnosti do sebe má; neb mimo polohu pro staroslovanskou pevnost velmi příhodnou, zdají se náhled onen podporovati časté nálezy rozličných mincí, pak mohyly okolo Pavlovic a Břeclavi, jakož i severně od Moušova u Měnína, Pohořelic a t. d. odkryty, čímž se dosvědčuje, že tato krajina v starší době veledůležitou byla.

Z oněch míst letopisů Fuldaických, které o určitém hradě zmínku činí, vztahujeme k Děvínu tato: Pertz. I. 369 k roku 855: Rex quoque Hludovicus in Sclavos Marahenses contra Rastizen, ducem eorum, sibi rebellantem parum prospere ducto exercitu sine victorie rediit, malens adversarium, firmissimo, ut fertur, vallo munitum a t. d.[8] Druhé místo, kdež Dovina doslovně se uvádí, jest Pertz. I. 378 k r. 864: Hludovicus rex... Rastizen in quadam civitate, quae linqua gentis illius Dovina, id est puella, dicitur, obsedit.[9] At ille, cum regis copiis congredi non auderet, atque loca sibi effugiendi denegata cerneret, obsides, quales et quantos rex praecepit, necessitate coactus dedit. Z těchto dvou míst patrno, že hrad Děvín velmi peven byl a snad hradeb dřevěných již neměl, než z jiného staviva zbudován byl, jelikož zapálení jeho Frankům by se bylo poštěstilo, o čemž při jiných hradech mnohokráte zmínka se činí.

Jiná dvě místa letopisů Fuldaických, kde též určitý hrad se připomíná, aniž by jmenem svým nazván byl, jsou tato: Pertz. I. 381 k r. 869: „Qui (Carolus) dum cum exercitu sibi commisso in illam ineffabilem Rastizi munitionem et omnibus antiquissimis dissimilem venisset, Dei auxilio fretus, omnia moenia regionis illius cremavit incendio, et abscondita quaeque in silvis vel defossa in agris reperieus cum suis diripuit. Nec minus Carlmannus regnum Zuentibaldi, nepotis Rastizi, igne et

8) Král Ludvík vypraviv se do Moravy proti Rastislavovi sobě odbojnému, odhodlal se nepřítele přepevným valem ohraženého raději pustiti...

9) Král Ludvík Rastislava v jednom hradě, který v řeči onoho národu sluje Dovina, t. j. děvče, obklíčil...

gladio depopulatur."[10] Druhé místo jest Pertz. I. 383: „Nam Zuentibald, ceteris castrametantibus, urbem antiquam Rastizi ingressus est."[11] Tato dvě místa k Děvínu nevztahujeme za těmi příčinami. Z prvního citatu vidno, že opevnění oné munitionis bylo tak neobyčejné, že všem nejstarším pevnostem se nepodobalo; že ona munitio, jak Pertz. v poznamenání praví, byla vlastně objem daleko rozsáhlých hradeb, náspů a zásek (omnia moenia regionis illius) a to ze staviva spalného, jelikož Frankové je spálili, kdežto oblehavše Rastislava v Děvíně, hradby popelem nelehly a pochybovati nelze, že by to Frankové jistě byli učinili, kdyby možnost k tomu se byla naskytovala. Dále nás vede k tomu, že toto místo či tato ineffabilis munitio k Děvínu se nevztahuje, ta okoličnost, žeby letopisec zajisté své podivení nad „nevymluvitelnou všem posavádním nepodobnou" pevností hned tenkráte již byl vyslovil, když poprvé o ní se zmínil, totiž u vypravování, že Rastislav v Děvíně obležen byl. Dále zdá se náhled náš podporován býti tím, že Děvín se jmenuje zkrátka quaedam civitas „jakýsi hrad" bez všeho dalšího dokladu, čeho by letopisec nebyl opomenul, kdyby Děvín v skutku ona ineffabilis munitio býval. Tato pevnost čili raději celá řada souvislých hradeb, náspů a zásek, musela býti velmi rozsáhla, jelikož v jejím obvodě obyvatelé zboží své v lesích ukryli, anebo v polích zakopali. Že mimo tyto záseky ale ještě hlavní hrad vně nich byl, zdá se vysvítati z celého místa, kteréž o dobytí hradu ničeho nemluví a bez dobře opevněného hradu tak rozsáhlé hradby a záseky by žádného smyslu neměly.[12] Nemineme se tedy snad s pravdou, tvrdíce, že tato ineffabilis munitio k Děvínu vztahovati se nemá. Z druhého citatu svrchu

10) Když pak Karel s vojskem jemu odevzdaným do oné nevymluvitelné pevnosti Rastislavovy, která ode všech i nejstarších se lišila, přišel, pomocí Boží všechny hradby oné krajiny spálil.... I Karolman poplenil ohněm i mečem knížectví Svatopluka, synovce Rastislavova.

11) Svatopluk totiž, co ostatní tábor zakládali, vešel do Starého města Rastislavova.

12) Fuldské letopisy, jen o vítězstvích mluvíce, celému pásmu dějin tohoto času v odpor se staví, aniž jaké okolnosti neb následky vítězství těch udati umějí. Avšak ani v jejich slovích (omnia moenia regionis illius

dotčeného, kde se „urbs antiqua Rastizi“ t. j. Staré Město Rastislava uvádí, zdá se nám při bedlivém prohledání vysvítati, že též k Děvínu se nevztahuje. Za první máme to za důvod, že letopisec zase neudává jmena Dovina, čehož by snad nebyl opomenul; neb pravil-li svrchu „in quadam civitate, quae... Dovina dicitur“ bylby i nyní dodal „in urbem antiquam Rastizi Dovinam ingressus est;“ tím ale, že toho nedoložil, zdá se, že jiné město čili raději hrad naznačiti chtěl. Dále zdá se mi zde povšimnutí hodno slovo „urbs“ (ač na tento důvod velké váhy nekladu) kteréž o sobě stojící, znamená hlavní město alespoň v klassické latině; středověcí spisovatelé, ač tento rozdíl mezi civitas město a urbs hlavní město zde onde zachovávají, předce všudy a veždy dle něho se neřídí. Nevztahujeme tedy tato dvě místa letopisce Fuldského k Děvinu, jelikož ineffabilis munitio a antiqua urbs nebyly jen quaedam civitas neb fortissimus vallus, než munitio a urbs Rastizi t. j. hlavní město čili hlavní hrad Rastislava (tolik co Vyšehrad v Čechách) a máme za to, že vztahovati je slušno k Velehradu, o kterém, že na Moravě a sice bliž Uh. Hradiště ležel, nyní svědky listinami bezpečnými z diplomatáře Moravského dovoditi hodláme.

První zmínku o Velehradě činí diplomatář Moravský I. str. 207 v oné pro starší místopis Moravy veledůležité listině původní, v které biskup Zdík statky kostela Olomouckého vypočítá r. 1131. Tenkráte náležel Velehrad k Spytihněvskému kostelu: He ville ad Spitigneuensem ecclesiam pertinent.... Veligrad tota. Druhá zmínka se činí k r. 1202 (Cod. dip. II. 13): „Insuper vir nobilis Theodoricus... quandum villulam Costeleche... contulit ecclesie Welegradensi, cujus termini sunt usque ad vallum antique civitatis.“[13] Mezi svědky uvádějí se cives Velehradenses. Obraťme zřetel na tuto druhou též

cremavit) smysl ten nevězí, žeby Karel samé oné „ineffabilis munitio“ byl se zmocnil (neb o tom bylby letopisec jistě určitěji a důkladněji se pronesl) ale jen že všecky záseky a náspy okolí onoho spálil a zbořil. Palacký I. 144 poznam. 89.

13) Dále daroval Theodorich klášteru Velehradskému jednu ves, Kostelany, jejížto meze jdou až k valu Starého Města... Že Costeleche jsou

původní listinu, o kteréž se tvrdí, že teprův po roce 1222 sepsána a pak nazpět datována byla. Možno, buť pravdě podobno, že tomu tak. Nicméně ale zasluhuje vši důvěru, jelikož jest originalem, a všechny v ni udané okolnosti úplně se shodují s rokem 1202, a mát tedy v sobě ráz pravdivosti a nepodvrženosti. Především důležité jest toto místo oné listiny co důkaz její pravdivosti: „Noverint itaque tam presentes quam futuri, quod inclite memorie frater noster Wladislaus marchio Moravie claustrum Cisterciensis ordinis Welegrade nomine fundavit et possessionibus amplis et ceteris necessariis dotavit, et hoc actum est auctoritate nostra, quia principes Moravie nichil possunt conferre perpetualiter alicui monasterio vel militi vel alii, nisi interveniat eius consensus et confirmationis auctoritas, qui summus est in regno Boemie et illius terre tenet principatum.“ Toto místo znamenitou vědomost a znalost zvláštních poměrů tehdejších mezi králem českým a markrabětem moravským zjevuje. Známoť z dějin, že císař německý Bedřich I., chtěv Čechy rozdvojením seslabiti, o své ujmě a proti všemu státnímu právu země české propůjčil Moravu co nové markrabství a co zvláštní léno říše římsko-německé Kunratu Otovi, chtěje tím způsobiti, aby Morava, nezávisejíc od Čech, napotom oné říši bezprostředně podrobena byla (1182). Kunrat Ota ale, byv v krvavé bitvě u Loděnic dne 10. pros. 1185 udatností Přemysla Otakara převálčen, smířil se s českým Bedřichem a odřekl se markrabského titulu, načež i po smrti Bedřicha českým vladařem se stal. Po jeho smrti 1191 stal se Přemysl Otakar vévodou a Vladislav Jindřich I. obdržel část Moravy, který po vyhnání Otakara na český stolec povýšen jest 1197. Otakar však, vrativ se z ciziny, jal se proti Vladislavovi s brannou mocí táhnouti a zase hrozily domácí války. Tu ale mladší bratr Vladislav, chtěje uvarovati se krveprolití, smířil se

nynější Kostelany a nikoliv jakási ves Kostelec, patrno z toho, že v okolí Velehradském žádné vsi Kostelec nebylo a není, a že v listině r. 1228, která všechny statky klášterní počitá, se nejmenuje žádná ves Kostelec, ovšem ale Kostelany.

s bratrem, odřeknuv se dobrovolně vrchní moci v Čechách; naproti tomu Otakar postoupil jemu celé Moravy pod titulem markrabství, jakožto léna koruny české. Toť se stalo 1197 po 6tém prosinci, tedy na závěrce téhož roku. Nelze tedy pochybovati, že panovník český, kdekoli k tomu příležitost se naskytovala, poukazoval na vrchní moc svou co lenní pán nad moravským markrabětem a poukazováni takové v naši listině k těmto poměrům, téhdáž více ještě osobním, máme za znamení pravdivosti její, jelikož jen ze smyšlení krále českého pojíti mohlo. Jak bedlivě dále král Otakar co vrchní majitel zemí českých nad tím bděl, aby vrchni jeho moc všudy uznána byla, vysvítá též z původní listiny roku 1201 (Cod. dip. II. 4) „Item confirmo auctoritate regia capellam S. Joannis in Moravia cum suis pertinenciis eisdem fratribus in Lutomisle, licet per prefatum ducem (Břetislaum) sine juris modo ipsis collata esse dinoscitur, concedens ipsis ad peticionem fratris nostri dilecti Wladislai... facultatem prefatam capellam.... fratri nostro vendendi.“ Porovnáme-li místo této listiny „licet per prefatum ducem sine juris modo (t. j. bez povolení českého vladaře) s místem svrchu dotčené listiny r. 1202: „quia principes Moravie nichil possunt conferre... nisi interveniat eius consensus et confirmationis auctoritas, qui summus est in regno Boemie...“ a spojme jej s dvěma místama téžť listiny: „Licet enim illud predium non poterat conferri a duce Brechislav... tamen nos... illam donationem dissimulavimus et concessimus fratri nostro emere et claustro Welegradensi conferre“ pak: „Insuper vir nobilis Theodoricus... quandam villulam Costeleche... cum nostro assensu contulit ecclesie Welegradensi, quod nos ratum habuimus et firmum,“ tak makavě z toho patrno, že listiny tyto v skutku ze smyšlení králova vycházely; neb jiný by zajisté nebyl kladl takovou váhu na vrchní moc panovníkovu naproti markraběti Moravskému. V tomto ohledu listina naše tedy má na sobě úplně ráz pravdivosti.

Co se týče jmen podepsaných svědků: Walterus decanus, Stephanus prepositus, Středovský toho jest mínění, že Valter

r. 1202 děkanem býti nemohl, jelikož prý 1202 děkanem Olomouckým byl Baldvín, po něm prý 1203 Jan a po tomto, když brzo zemřel, následoval prý teprv Valter. Tomu však není tak, neb z Volného círk. topog. Olom. I. 196 vysvítá, že Baldvín zemřel 26. listopadu 1201, o jeho domnělém nástupci Janovi u Středovského, prameny, z kterých svědomitý a důkladný Volný čerpal, nepraví nic, a jelikož mezi Baldvínem a Sifridem, jenž r. 1227 co děkan se uvádí, žádný jiný děkan Olom. se nepřipomíná než Valter, neodchylíme se od pravdy, tvrdíce, že Valter r. 1202 v skutku již děkanem byl hned po smrti Baldvínově, a to tím více, jelikož již 1201 se připomíná co Walterus archidiaconus. — I o Štěpanu domnívá se Středovský, že r. 1202 nemohl býti proboštem, jelikož prý proboštví teprv r. 1205 biskupem Robertem založeno bylo. Co se týče této námitky, podotýkáme, že proboštví (praepositura sti. Wenceslai) připomíná se již r. 1131 (Cod. dip. I. 206), ovšem že potom tato hodnost snad zanikla, jak to vysvítá z listiny Cod. dip. II. 38: „Contigit etiam, quod ab antiquis temporibus ecclesia illa preposito carebat. unde uisum fuit patri nostro Ruberto in ea prepositum ordinare...“ Původní tato listina, která ve dvojím exemplaru se nachází v archivu Kroměřížském a Olomouckém, dána jest 1207 a vysvítá z ni, že hodnost proboštův kiskupem Robertem snad jen obnovena byla. A dejme tomu, že původně při proboštví sv. Václava žádných proboštův nebylo (což ovšem pravdě nepodobno neli nemožno), předce dovoditi lze, že hned po nastoupení biskupa Roberta (1201 — 1240) na stolici Olomouckou probošti jmenováni jsou (viz Volný cír. top. Olom. I. 171), Neb již r. 1206 připomíná se též v původní listině Stephanus prepositus (Cod. dip. II. 36) a Annales Gradicenses též uvádějí toho Stephanus prepositus (Cod. dip. II. 16) již r. 1203. Vedle listinných těchto svědectví máme za to, že biskup Robert hned u počátku biskupování svého proboštví obnovil nebo zřídil a hledíce k tomu, že Annales Gradicenses již r. 1203 Štěpana co probošta uváději, hodnosti této již 1202 stávalo a že i v tomto ohledu naše listina z r. 1202 pravdu zasluhuje. Není tedy třeba se Středovským předpokládati, že pisař listiny mesi MCC

a II. zapoměl napsati V, jelikož staří při sepisování původních listin největší pozorností si počínali; opisy ovšem někdy poklesky v písmě ukazují. Jediné místo listiny, které dorážĺ, že sepsána teprův byla po smrti Vladislava tedy po r. 1222, jest: „quod inclite memorie frater noster Wladislaus marchio Moravie," jelikož užívání slov inclite memorie obyčejně se vztahuje k nebožtíkům, ač v tomto pádě nápadno, že po smrti Vladislavově nikdy o něm se nepíše inclite memorie, anebo psáno-li, dodáno vždy slovo „quondam;" tak Cod. dip. II. 142: pie recordationis frater noster Vladislaus; II. 147: Vladislaus pie memorie quondam Marchio; bone et pie memorie; — inclite memorie frater noster Vladislaus quondam Marchio Mor. A roku 1228, do kteréhož zemřelý Boček sepsání listiny kladl, praví dvě listiny, kterými král Otakar I. založení a statky kláštera Velehradského potvrzuje, o našem Vladislavovi Cod. dip. II. 189: inclite memorie Vladislai quondam March. Mor.; Cod. dip. II. 193: Vladislai condam illustris March. Mor. Na vzdor tomu ale musíme považovati za pravdu, že slova inclite memorie v skutku mluví o Vladislavovi co nebožtíku. Že listina o sobě píše: Acta sunt hec etc a ne Datum etc, zdá se nám býti lhostejno; neb actum, ač v některých listinách znamená jen jednání o věci, kdežto Datum se vztahuje k vyhotovení listiny samé, předce jest synonimum slova Datum, jakž to dotvrzují mnohé a mnohé listiny diplomatáře Moravského, z nichžto zde uvádíme několik původních listin z doby Otakara I. Na př. listiny, kde actum a datum jest rozdílné: II. 71. Acta sunt hec anno 1213. Data vero.... II. 73. Acta sunt hec... Data vero.... II. 87. Scriptum est hoc.. Datumque... dále ještě II. 112, 122, 130, 135, 136, 142, 144, 146, 192, 197, 201, 202, 204, 205, Listiny z doby Otakara I., které mají jen Actum, jsouť na př. II. 104, 105, 116, 117, 118, 129, 134, 137, 138, 148, kdež stojí výslovně acta místo data: „Acta sunt hec... per manum Wigberti notarii nostri...." 154, 166, 173, 174 a t. d. Listin původních z doby Otakara, jim nebo bratrem Vladislavem, nebo biskupem Robertem vyhotovených, kde pouhé Datum se nachází, jest velmi málo, a sice Cod. dip. II.: 164, 188, 207, 235, 236, 237, 240.

K tomu, co jsme o naší listině až posud podotknuli, připojujeme ještě to, ze passus její: „predium, in quo erat sita ecclesia sanctí Johannes, sed tunc temporis vacua et deserta," úplně se shoduje s tím, co listina původní z r. 1201 Cod. dip. II. 4. o téžé kaple praví. „capellam cum suis pertinentiis propter viarum distamen inanibus." Patrnoť tedy z našeho rozebírání listiny této, že, když také teprův po r. 1222 snad sepsána byla, předce všechny v ní uvedené okolnosti docela s rokem 1202 se shodují a že tedy za podvrženou považována býti nemůže.

Dovodivše tedy, že listina z roku 1202, která památné místo „usque ad vallum antiquae civitatis" v sobě chová, bezpečná jest, příkročíme nyní k výsledkům, které odvózovati můžeme z této a z původní listiny r. 1131. R. 1131 připomíná se nám villa Weligrad a r. 1202 vallus antiquae civitatis, kam až pozemky vsi Kostelan zasahovaly. Tato antiqua civitas, která nás upomíná na onu antiquam urbem Rastizi, jest nynější ves Staré Město u samého Uh. Hradiště, jakž to nejen z jmena, nýbrž i z toho vysvítá, že ona kapla sv. Jana tam stála až do r. 1682 (Volný cír. top. Olom. II. 208). Kapla tato připomíná se již r. 1043, kdež při ni snad proboštví (cella s. Johannis) bylo, a zároveň s ní se uvádí též ves Kostelany (Cod. dip. I. 117). O této antiqua civitas, na jejíž hradby až podnes se zachovala upomínka mezi lidem v názvu „na valech" doleji dokážeme, že jest totožná s místem Veligradem, psaným v původní listině r. 1131, tak dobře, jako ona ineffabilis Rastizi munitio a antiqua urbs Rastizi totožné jsou. Veligrad čili Velehrad byl tehdá vsí trhovou, jak to hned uvidíme.

Třetí listina původní, která naší úloze prospívati může, zachovala se ve dvojím exempláru a dána jest na Velehradě králem Otakarem I. na den zasvěcení chrámu Velehradského t. j: 27. listopadu 1228, kteroužto listinou král založení kláštera potvrzuje, statky a výsady jeho popisuje. Vyjímáme prozatím z této listiny, která vytištěna jest v Bočkově diplomatáři II. 193—197, místo: „Possessiones uero eiusdem cenobii sunt hec. Welegrad civitas primo Modoburgus.... Palacký děj. I. 143,

poznam. 87, jakož i Šafařík Starož. Slov. str. 802 pozn. 37 čtou: Welegrad civitas primo, modo burgus t. j. Velegrad, město dříve, nyní městys. Dr. Dudík ale ve Mähr. Allg. Gesch. str. 147 poznam. praví: „Ich aber interpunctire: „Welegrad civitas primo Modoburgus (nuncupata)“ und halte diesen ganzen Passus für Folge einer historischen Verwechslung der ehemaligen Hauptstadt des pannonischen Mährens, Mosaburg, welches vielleicht, wie Dobrovský vermuthet, bei den Slaven Welegrad hiess.“ [11]

Hledíce k interpunktaci Palackého a Šafaříka, bez dlouhého rozvážení každý ji za pravou bráti musí; neb dle ducha řeči latinské vyžaduje slovo primo vždy protivu, která se vyjádřuje v latině vždy a všudy slovem modo. Patrno tedy, že zde Velehradu dřívějšímu městu či hradu (primo) naproti má postaven býti pozdější městys (modo), kterým Velehrad tehdá, jak doleji dokážeme, v skutku byl. Co se týče čtení Dudíkova: “civitas primo Modoburgus (nuncupata)“, jest docela nepodstatné, jak s bližšího rozebírání uvidíme. Ovšem stojí v listině Modoburgus, obě slova v jedno a s velkou písmenou psaná; avšak víme, že na pravopis a interpunktací v starých

14) Paměti hodno a sem úplně náležející jest, kterak listiny věku XIIItého bedlivě zachovávají rozdíl mezi castrum, burgus, civitas a suburbium. Castrum byl hrad, burgus anebo civitas původně předhradí a když pak tato předhradí práva městská dle německého spůsobu obdržela nazváno civitas městem, kdežto suburbium znamená předměstí, kteréž zevně městských hradeb leželo a práva městského nemělo, jelikož domy jeho teprův během časův povstaly, když město hradbami obehnáno již bylo. Jelikož ale od nejdávnějších dob u hradů a později v předhradí se odbývaly trhy (jakž to potvrzují mnohé a mnohé listiny), slovo burgus ohledem toho znamenati může ves trhovou, ač vždy jen takovou ves trhovou, která prvotně s jakýmsi hradem spojena byla. Němci takovou osadu velmi případně překládají „Burgflecken.“ Jiné městysy ale, které s hradem spojeny nebyly, slují v listinách vždy jen villa forensis a nikoli burgus. Začátkem XIVtého věku, obzvláštně za panování Jana Lucemburského, kdež městská řízení dokona již německým duchem proniknuta byla, přísně onen rozdíl již se nezachovával: civitas čili urbs znamená město, jmeno burgus se tratí a suburbium neb praeurbium jest předměstí. Dodáme několik příkladů z diplomatáře Moravského: II. 55 r. 1210. Ecclesia s. Mariae in Burgo Brunnensi (byla v nynějším městě); II. 234

listinách žádný zřetel brán nebyl, že tedy žádný znalý čtenář listin na to též váhy klásti nemůže. Modoburgus co statné jméno a co název města Mosaburg čísti, na prosto nejde; neb Mosaburg slul u Slovanů Blatno a věru nelze předpokládati, že by písař listiny byl znal Mosaburg, kdežto Velehrad ovšem výborně znáti musel a zajisté dobře věděl, proč napsal, že dříve městem (hradem) byl. A dále tážeme se, jak mohl, byl-li to v skutku Mosaburg, český král hrad onen darovati klásteru, kdežto ani v jeho zemi, než v zemi krále Uherského ležel? Byl-liby chtěl písař naznačiti ten smysl, který Dudík v ono místo vnucoval, zajisté bylby napsal: Velehrad civitas, quondam Mosaburgus nuncupata; neb tuto listinu sepsal ten samý královský notář Hermann, který několik dní dříve sepsal též z nařízení králova listinu pro klášter Oslavanský, v které doslovně praví: „quod (monasterium), Ozlavan vulgo dicitur, cuius nomen ipsius immutatum est in Vallem S. Marie.“ (Cod. dip. II. 190.) Mohl-li při klášteře Oslavanském zjinačené jméno zřejmě naznačiti, nebylby tím méně toho opomenul, kdyby Modoburgus měl naznačiti druhé jmeno Velehradu. Dále, všechny skoro osady, v listině napsané co

r. 1231: ecclesia s. Jacobi in Burgo Brunnensis (až posud městská fara); III. 399 r. 1261: ecclesia s. Petri de Burgo Brunnensi (nyní biskupský chrám v městě); IV. 408 r. 1293: tato listina nejpatrněji poučí nás o rozdílu mezi burgus, civitas a suburbium: — omne Brunnense suburbium juxta muros positum, deinde intra muros ipsam civitatem diligentius intuentes.... pronunciamus... sententiam: Ingredientibus civitatem Brunam per portam, que burgum respicit, qui antiqua Bruna dicitur.... Roku 1317 za Jana Lucemburského Staré Brno už nesluje burgus, než listina Cod. dip. VI. 80 o něm praví: „claustrum quoddam sub castro Spilberch in praeurbio Brunnensi“ pak listina Cod. dip. VI. 184: „Monasterio Aulae s. Mariae in suburbio civitatis nostrae Brunae,“ kteřížto klášter na Starém Brně byl. — Rozdíl mezi castrum a burgus nejlépe naznačen Cod. dip. V. 114: „incipiendo sub castro..., cujus vestigium dignoscitur in fluuio moraue atenus esse sub burgo a t. d. — Patrno tedy z těchto citatů, že burgus znamená původně předhradí t. j. místo, kteréž k hradu náleží, že ovšem v něm trhy držány jsou byly, že ale nicméně není to samé, co pouhá villa forensis. Každý burgus byl villa forensis, ale každá villa forensis nebyla burgus. —

statky kláštera, ležejí okolo Velehradu, a jen Velehrad sám má položen býti do Uher? Nelze tedy pochybovati, že čtení Palackého a Šafaříka jest jedině pravdivo a že jiného připouštěti nesluší, jelikož převod slov „modo burgus“ na Mosaburg netoliko v historickém, ale i ve filologickém ohledu nikterak soudně odůvodniti se nedá. Jisto tedy z této listiny, že Velehrad byl původně hradem (městem), později pak městysem.

Nápadno bude každému, který listiny Velehradské v diplomatáři bedlivě čítá a proskoumá, že od roku 1202 jméno "antiqua civitas, Staré město“ více se nenaskytuje. Příčinu toho seznáme hned. V listině původní (Cod. dip. III. 246), kterouž král Otakar II. ku prosbě kláštera Velehradského pevnost proti Maďarům založil, praví král:... „videlicet quod ad insulam, in qua sita est Capella S. Georgii,[15] que pre ceteris in illo distriktu ad construendam munitionem... aptior videbatur, tam homines nostri de Conowiz quam homines Monasterii Weligradensis de ipsa forensi villa Weligrad... simul debeant se transferre.... Forum rerum venalium in eodem Oppido novo duobus diebus qualibet servabitur septimana uno eodemque die sicut in ipsa forensi villa Weligrad hactenus est servatum.“ Patrno z toho citatu, že ona pevnost osazená jest oněmi obyvately z Kunovic a ze vsi trhové Velehradu, kteří do nového města přestěhovati se odhodlali; vysvítá dále z této listiny, že nová pevnost založená na půdě, klášteru náležející a že trhové z Velehradu přeloženy jsou do nového města. Než jaká to byla ves Velehrad? Byla to nynější ves u kláštera samého ležící? Nikoliv, jak z následujících listinných svědectví vysvitne.

V diplomatáři Mor. jest vytištěna původní listina V. 124 z roku 1301, v niž toto důležité místo: „Judex autem civitatis.... homines tam predictarum trium villarum, quam ville Wellegrad... Abbatis et Conventus Monasterii Welegradensis, site circa civitatem ipsam, illam judicandi habeat potestatem...“

15) Tato kapla podřízena pak jest kostelu sv. Michala na Starém městě, jenž dlouhý čas farním chrámem Uh. Hradiště byl; asi 1370 obdržela teprův práva farní a snešena jest 1778 (Volný cír. top. Olom. II. 202). Známo, že sv. Jiří v mor. národních písních velkou roli hraje.

Že osada Velehrad této listiny nemůže býti dnešní ves klášterní Velehrad, vysvítá z toho, že onen Velehrad ležel „u města samého“ což o nynějším Velehradě říci se nemůže, jelikož hodinu cesty od Uh. Hradiště vzdálen jest. I to nápadno, že tento Velehrad od roku 1257 více nejmenuje se villa forensis „vsí trhovou“ než pouze villa t. j. ves, jelikož přeložením trhů do novozaloženého města trhů svých zbaven byl. Nelze tedy pochybovati, že pod tímto Velehradem, či pod touto vsí trhovou vyrozumívati slušno nynější ves „Staré Město“, které v skutku leží „u samého města“ (Uh. Hradiště). Porovnáme-li svědectví posud uvedených listin původních, samo sebou nabudeme přesvědčení, že jmeno Velegrad (1131) jest to samé co „antiqua civitas“ (1202), že pak po založení nového města (Uh. Hradiště), stavši se pouhou vsí zase užíváno jmena Staré Město, (pod kterýmžto názvem v 15tém stol. opat Velehradský jej prodal městu Hradišti), dílem proto, aby se lišilo od nového města, a dílem proto, že již dříve tak nazváno bylo. Mimo toto svědectví listin různých máme však i jednu listinu, která vepsána jest do Kodexu Velehradského, jemuž důvěřovati vši příčinu máme.[16] Obsahujeť totiž listinu, též novozaloženého města Uh. Hradiště se týkající, která se končí takto: „Datum est actum aput nouam Velegrad, kdežto v kontextu mluví se o villa forensis Velegrad (Cod. dip. III. 256) z čehož patrno, že vůkol kláštera povstala nová ves, jež od kláštera jmeno vzala, k rozdílu však od vsi trhové nazývána jest Nova Velehrad t. j. nový Velehrad.[17] Tato okolnost mimo svrchudotčené příčiny přispěla též snad k tomu, že trhová ves Velehrad pak původním jmenem (od r. 1202) nazvána Staré Město. Takový však rozdíl mezi

16) Že Codex Velehradensis úplnou pravdu zasluhuje, vysvítá z toho, že v něm obsaženy jsou listiny, které mimo to v originalu se nacházejí; tak n. p. listiny původní, které vytištěny jsou v diplomatáři: II. 13, 112, 113, 114, 115, 121, 136, 139, 235, 343; III. 46, 124, 126, 300, 304, 372; IV. 392 a t. d.

17) Že název „Nova Velegrad“ vztahuje se v skutku ku vsi, tehdáž snad mnichy založené, patrno ze ženského pohlaví jmena Velehrad; listiny v klášteru samém dané, mají vždy buď Datum in Velegrad, anebo in Monasterio Velegrad.

klášterem samým a vsí Velehradem činěn již i dříve; tak praví papež Innocenc IV., přijímaje klášter a statky jeho pod ochranu svou v listině r. 1250: „Locum ipsum, in quo prefatum monasterium situm est cum omnibus pertinenciis; villasque Welerat, Moratice atd.“ (Cod. dip. III. 1287.)

Spojíme-li svědectví původních listin z let 1131 (Veligrad), 1202 (usque ad vallum antiquæ civitatis), 1228 (Velegrad civitas primo, modo burgus) 1257 (forensis villa Veligrad) 1301 (villæ Velehrad, sitæ circa civitatem ipsam) s listinou kodexu Velehradského 1257 (Nova Velehrad), sleduje z toho, že všecky tyto názvy naznačují jednu a tu samou místnost, Velehrad, rozdílnou od klášterní vsi téhož jmena, a že dle toho polohu Velehradu nikam jinam klásti nemůžeme, než kde nyní Staré Město leží. — —

Až posud jsme sledovali svědectví, kteréž nám listiny dávají o poloze Velehradu; než jsouť i důkazy jiné, že místo, na kterém Staré Město a Uherské Hradiště stojí, v skutku kdysi bylo velmi opevněno. Hlavní důkaz leží v jmenu samém novozaloženého města, jež král Otakar II. co hraniční pevnost proti Maďarům vystavěti dal. Hradiště, čili jak na Moravě často říkáme Hradisko (jako místo ohniště-ohnisko), sluje každá místnost, kde kdysi hrad stál. Tak máme dvoji Hradisko v Olomoucku a na jednom z nich založen 1077 klášter, který pak od polohy své klášter Hradiště jest nazván. Mimo to slují mnohá místa, kde hrady i vlastním jmenem nazvané dříve stály, v lidu nyní krátce „Hradisko“, neb „na Hradisku“ aniž by lid vlastního jmena hradu užíval, (což ovšem činí, jest-li hrad ještě zachován).

Tak jmenuje lid rozvaliny hradu Rucksteina v Jihlavsku krátce jen Hradiskem; vrchol, kde hrad Bělkov stál, dále, kde hrad Moštický byl, nazván nyní pouze na Hradisku; hrad Rožnovský, hrady Louka, Svrčov, Orlov, Deblín, Dalešín u Osyky, u Dolní Loučky, u Hradšovic, Nový hrad u Kopřinova a mnohé jiné, ač téměř všichny vlastní jmena mají, lid nyní jen nazývá Hradisko, anebo na Hradisku. Sem náleží též jmeno vsi Hradisko v Jihlavsku, jmeno kopce Hradisko, Hradisko u Štramberku,

zříceniny hradu Tepence, od Karla IV. založeného, jež lid nyní pouze nazývá Hradiskem; dále Hradisko na hoře sv. Hipolyta u Znojma. Ač bychom ještě mnoho příkladů uvésti mohli, postačují nám svrchudotčené k důkazu, že místa, kde hrady dříve stály, nazývají se Hradiska čili Hradiště, a že naopak, kde slovo Hradiště o nějaké místnosti se užívá, vším právem uzavírati můžeme, že na něm kdysi hrad stál.[18]

Vztahujíce toto k Uherské Hradišti, zajisté žádný nebude od toho, že město jmeno své obdrželo proto, jelikož na hradišti čili na hradisku t. j. na místě založeno bylo, kde dříve hrad stál. Jak příhodným ono místo pro pevnost bylo, vysvítá z toho, že r. 1257 za nejspůsobilejší k nové pevnosti vyhlášeno jest. Město tedy nedalo jmena místu, nýbrž místo městu. Náhled tento podporuje se tou okolností, že právě v době Otakara II. a biskupa Bruny každé novozaložené město obdrželo vlastní, nejvíce německé jmeno; na př. Brušperk, 1269 přičiněním biskupa Bruny založen obdržel podle biskupa německé jmeno Braunsberg; Frenštát 1299 od jistého Farkas-a založen, původně Farkastadt, pak Frankstadt nazván jest; městys Příbor, biskupem Brunou na město povýšen dostal jmeno Freiberg a známo též, že pruská města Königsberg a Braunsberg zachovala památku na křižácké tažení Otakara a Bruny proti Prušanům tehdá ještě pohanským. Všechny starší hrady, když z nich časem se vyvinula předhradí a později města, daly jmena těmto novým městům, tak Brno, Olomouc, Znojmo, Přerov, Břeclav, Podivín a t. d. I to povšímnutí hodno, že okolí Velehradské původně náleželo zeměpánům, jakož i většiny hradů v listinách 12. a dílem 13. věku uvedených, n. p. Rokyceň, Úsov, Úsobrno,

18) Jak dlouho taková jmena se udržují, patrno z toho, že ve Žďáře dům, na jehož místě v 13tém a 14tém věku tvrz stála, až posud sluje tvrz nebo tvrziště. (Viz Volný topog. VI.) Jiné tvrziště jest u Hvězdlic a místo, kde starý zámek v Prusinovicích stál, sluje teď „zámčisko“, ač o něm žádné stopy více není. (Srov. Volného topog. tyto články.) I v Cařihradě sluje jedna část města „Bělohrad“ jakož též blízká ves; jmena tato povstala, když obyvatelé Bělohradu srbského po dobytí jeho r. 1521 Suleimanem do Cařihradu a jeho okolí přestěhovati se museli.

Strachotín, Pravlov, Hrádek, Pustiměř, Spytihnov, Hrádek, Děvice, Veveří a t. d. Nelze tedy pochybovati, že, kdyby na místě, kde nová pevnost proti Maďarům se založila, název Hradiště nebyl lpěl, novozaložené město též určitějším a jak se podobá německým jmenem by se bylo nazvalo. Tak ale nového názvu nebylo zapotřebí, jelikož městistě nové pevnosti jmeno dávné mělo a postaveno na něm, co již dříve na něm se nacházelo a odkud jmeno vzalo t. j. hrad čili pevnost (munitio jak základní listína praví), která pak od místa na němž zbudována Hradiště a jelikož proti Uhrům vystavěna byla, a k rozdílu od kláštera Hradiště jmenována jest Uherské Hradiště. Nemůže tedy býti pochybno, že ostrov, na němž Uherské Hradiště vystavěno, již před založením nového města jmeno hradiště mělo, a jelikož od Starého Města čili Velehradu, jak jsme svrchu dokázali, jen řekou Moravou odděleno jest, nebude též pochyby, že na něm hrad stál, který k Starému Městu náležel, anebo naopak, Staré Město čili Velehrad tehdejší náležel dříve k hradu, jenž na ostrově řeky Moravy stál.[19]

Dovodivše takto, že Velehrad, Staré Město a Hradiště v skutku totožné jsou, že na onom ostrově a vůkol něho „antiqua civitas“ čili „Velehrad civitas primo“ stál, opíravše se o bezpečné svědectví původních listin, pokusíme se, abychom věc tuto všestranně ohlédali, nyní dokázati, že i poloha sama staroslovanské osadě docela příhodnou byla. Povrchný jen pohled na mapu Moravy poučí nás, že nejdůležitejší a zároveň i nejstarší osady ležejí podle řek, které osadníkům takořka cesty klestí, jakož i v nové době vystěhovalci do Ameriky nové své osady a města na řekách zakládali.[20] Župní hrady Staro-

19 Významnější jmeno pro nové město, kdyby nebylo zachovalo staré jmeno Hradiště, byloby zajisté bývalo jmeno „Ostrov“, jakož právě té doby město na ostrově Moravy ležící a původně Stenice (t. j. Stanice) nazvané, nazývati se počalo Ostroh čili Ostrov.

20) Nejpodivnější útočiště a bydliska takového druhu ale před 6. lety nalezena jsou v jezerách švýcarských a lombardských: byla to bydliska, vystavěna na kolích v půdě vodní zarážených a mostem prkenným, jenž odtáhnut býti mohl, s břehem spojená. V okolí takových kolů nalézají

slovanův, založeny byvše za tou příčinou, aby nebyly jen středištěm župy než aby také v čas vpádu nepřátelského župníkům útočištěm se staly, zajisté byly velmi rozsáhlé, jelikož jinak by účelu svému nebyly dostály. Jornandes praví o Slovanech: „Tito mají bahniska a lesy za města," což v ten smysl vyrozumívati slušno, že Staroslované pevnosti či hrady své podle řek a lesů nejraději zakládali, kdežto, jak středověcí spisovatelé o nich praví, výborně bojovati znali, a dále proto že taková místa jsou nepřístupná a dostatek nejpotřebnějšího k živobytí živlu t. j. vody lidstvu poskytují. Ovšem, že Staroslované, byvše dobrými staviteli, taková místa umělecky opevniti znali; svědčí o jich neobyčejné obratnosti v stavění město Budinův, město Retra (kdež velkolepý chrám Radegasta) a obzvláštně Vineta, o niž Adam Bremský psal: „město mezi všemi v Evropě největší ..." a též naše ineffabilis Rastizi munitio tak mistrovsky založena a opevněna byla, že, nepodobavši se všem tehdejším hradům, Frankům podiv vynutila. I Mosaburg či hrad Blatno vystavil Přibina v nedostupných bahniskách blatenského jezera.[21]

Kdo polohu nynějšího Uherského Hradiště zná, nebude pochybovati, že pro starou a zvláštně pro staroslovanskou osadu úplně příměřena jest. Právě u Hradiště vystupuje řeka Morava

se ve vodě hojně nářadí kamenné, hliněné, bronzové ano i železné. I obyvatelé ostrůvků a ostrovů tichého Oceanu či jižního moře mají až posud podobná bydliska, což potvrzuje, že stejné potřeby vedou k stejným nálezům svědčícím o stejném stupni vzdělanosti rozličných národů v jisté době.

21) Jezero Blatenské slulo původně prastarým slovanským názvem Pleso (Šafařík Starož. Slov. 206. 410), jakož i podnes na Moravě a na Slovensku povídáme pleso místo jezero; též i místní jmena jako ves Plesovec mezi dvěma ramenama řeky Moravy ležící, a ves Plesice totéž jmeno v sobě ukrývají. Za knížete Přibinu jezero ale nazváno Blatno, z čehož Němci udělali Platten-see a Maďaři Balatom, a hrad tamtéž vystavěný též jmenován Blatno, 861 Mosburg, 896 urbs Paludarum t. j. město bahnisk (Světozor 1859, str. 331). Na jméno Blatno dorážejí na Moravě název řeky Blatny, pak místní jmena: Blatec v Olomoucku, Blatnice ve Znojemsku, Blatnice hrubá a Blatnice malá v Hradišťsku.

do dolní kotliny své,[22] požehnané to roviny, která co do úrodnosti na rovni stojí s Hanou. Jak svrchu dotčeno, tvořila tam řeka Morava dříve ostrov, kterého tam, jak z vyobrazení města Hradiště vidno r. 1670, ještě bylo, až napotom zanešením jednoho ramena Moravy polouostrovem se stal. Rozsáhlá tato rovina, ležící mezi výběžkami Maršových hor a Moravských Tater, má v ohledu válečném strategické střediště a nejhlavnější oporu na ostrově řeky. Ostrov řekou samou chráněn, snadně mohl býti podporován zásekami a náspy, které v blízkých lesích a na vůkolních pahorkách a vrcholích bez obtíže navaleny býti mohly. Již Kosmas znalť dobře tuto vlastnost východní Moravy, praviv k r. 1061 scr. rer. boh. I. 136: „qui (Vratislaus) confestim Moraviæ regnum inter fratres suos divisit per medium, dans Ottoni orientalem plagam, quam ipse prius obtinuerat, quæ fuit aptior venatibus et abundantior piscibus. Listina z roků 1228 mluví o lesích, které od Oujezdu Polesovicemi[23] až k ostrovu se rozprostíraly; dále mluví původní listina r. 1221 o lesu Rassin t. j. Hradšin, (Pulkava jej jmenuje Greczen), kteréhož polovici daroval markrabě Vladislav klášteru Velehradskému dokládaje „ut in ipsa silva sicut in omnibus aliis silvis et aquis liberam habeant potestatem ...“ Dále sluje ves Kostelany r. 1257 villa piscatorum „ves rybařská.“ Není tedy pochybno, že poloha Uherského Hradiště v skutku velmi příhodna jest pro staroslovanskou osadu a že všechny podmínky, jakéž staří spisovatelé udávají, k takové osadě v sobě má. Než mluvme zřetelně: Jelikož jsme dokázali, že na ostrově Moravy hrad stál a jelikož okolí jeho pahorkami a lesami otočené pro daleko rozsáhlé hradby, záseky a náspy velmi přiměřeno jest; jelikož

22) Tyto kotliny, obzvláštně kotliny dolního běhu řek, jsouť pro dějiny kultury člověčenstva veledůležité; teprův tam, kde nějaká řeka mohútně se rozvodnila, nalézáme květoucí osady, jakž to dosvědčují stará kulturní města Babylon, Théby, města indická na Ganges-u, Řím a t. d. Praha neleží u pramenišť Vltavy, jakož Londýn a Paříž též položeny nejsou u počátku řek Themse a Sény.

23) Protož slušno vyslovovati Polesovice a nikoli Polešovice, jak se chybně praví.

dále jisto jest, že hlavní hrady Rastislava a Svatopluka na nynější Moravě hledati musíme a že městys Velehrad totožný jest se Starým Městem „antiqua civitas“ a od hradiště na ostrově rozloučiti se nedá: tedy máme za to, že ona „ineffabilis Rastizi munitio“ a „antiqua urbs Rastizi“ ležela tam, kde nyní Staré Město a Uherské Hradiště ležejí. Z onoho místa letopisů Fuldských svrchu dotčeného makavě vysvítá, že ona „nevymluvitelná pevnost“ pozůstávala z hradu, o jehož dobytí Frankové nic nepraví, a pak ze zásek a hradeb dřevěných, které zajisté daleko se roztahovati musely, jelikož jinak letopisec nebylby mohl psáti: „a všechny hradby (mœnia) oné krajiny (regionis illius) spálil.“ Vně těchto zásek ukryli obyvatelé své zboží buď v lesích anebo zakopali jej do země a protož praví letopisec „co (Karel) v lesích ukryto neb v polích zakopáno naleznul, sebou vzal.“ [24] Upomínky na tyto daleko rozsáhlé hradby a náspy zachovaly se v názvech: „Hrádek“ na blízku kláštera ležící, pak v slovích listiny „ad vallum“ čemuž lid nyní říká „na valech“, pak ve jmenu Velehradu a Hradiště samého, dále v lesu „Hradšín“ a v osadě „Hradšovice“, hodinu cesty od Uherského Hradiště vzdálené. Z těchto daleko rozsáhlých a souvislých hradeb, náspů a zásek dá se vysvětliti pověst, vedle které prý po zboření Velehradu biskupská stolice do Polesovic

24) Slované byvše všudy obklíčeni bojovnými nepřátely museli takové pevnosti a bydliska sobě zříditi, jichž dobyti tak snadno nebylo. A věru podivně shoduje se zpráva letopisce Fuldského s tím, co císař Mauritius (zemřel 585 po Kristu) o Staroslovanech praví: „Nejraději bydlejí v nesnadně přístupných lesích a na podobných břehách řek, bahnisk a jezer. I nejpotřebnější věci schovávají rádi v podzemních skrejších.“ Vysvítá z toho, jakých sousedů mírných Slované všudy měli! Mezi sebou však neskrývali jmění své, jak krásně o tom vypravuje Životopisec sv. Oty (L. II. c. 40): „Taková ale důvěra a soudružství mezi nimi (t. j. mezi Slovany Pomořskými) jest, že neznajíce zlodějství a šízení schránek a příhrad nemají zavřených a nad míru se divili, když zboží a schranky biskupa viděli zamknuté.“ — Co se týče rozsáhlých náspů a zásek, podotýkáme ještě, že v 17tém století, když Švedové r. 1643 z Moravy do Čech vraziti chtěli, bráněno jim u Trpína též zásekami a náspy až na 3 hodiny cesty rozsáhlými, tak že tam do Čech vraziti nemohouce, vrátili se a teprův Březovou do Čech se odebrali.

a pak do Kunovic přeložena byla. Jelikož hrad onen v skutku byl přepevný, jmenován od letopisce ineffabilis, což má sesilniti pojem magna a veliký = „Vele- hrad a jako letopisec německý dobře věděl, že Děvín čili Dovina v jazyku slovanském znamená děvu, děvče, tak přeložil i dobře nejvěští hrad, Velehrad sídlo panovníkovo v „ineffabilis munitio.“ [25] Jakož jmena Nový hrad, ruský Novgorod, Rajhrad, Hrádek (nyní Erdberg) původně znamenají hrad a nikoliv ves, tak znamená i Velehrad původně hrad; a jakož jmena hradu přenesla se na osady vůkol nich založené anebo z nich povstalé, tak že nyní máme město Novgorod, město Vyšehrad, Bělohrad, městysy Rajhrad, Hradek a t. d.; takž obdržel čili raději podržel pozůstatek starého Velehradu též jmeno Velehrad. A protož jmenoval markrabě Vladislav novozaložený klášter: Velehrad, jakož i klášter vévodou Břetislavem r. 1048 založený od hradu Rajhradu a klášter u Olomouce na Hradišti 1077 založený od polohy své jmeno vzaly. Též i jiné kláštery nazývány jsou od míst, kde se nacházely na př. klášter Tišnovský, Starobrněnský (či královské klášter od zakládatelkyně královny Alžběty), klášter Třebíčský, klášter Oslavanský, klášter Žďárský a t. d.[26]

Podotknuvše svrchu, že okolí Hradištské velmi příměřeno jest pro staroslovanskou osadu, hleďme tudyž k tomu, zda-li ono okolí již v pohanské době důležitým nebylo? I tuto vlast-

25) Že Velehrad není pouze nahodilé slovo, patrno též z porovnání se stavbami jiných národů. Podotýkáme zde jen německou „Irminsul“, kterouž někteří vykládali na Hermannsul — Hermannssäule t. j. Sloup Hermanův. Grimm ale dokázal, že slovo irmin pouze sesilňuje pojem slova, s kterým spojeno jest, že tedy Irminsul znamená veliký sloup čili Velesloup, tak dobře, jako náš Velehrad naznačuje mohutný, veliký hrad. Již Eccard, Francia Orient. II. 987 a Gerbert iter Alem. 86 překládají irminsul — altissima columna t. j. velevysoký sloup. Srov. Grimm Deut. Myth. str. 759; Pertz Mon. II. 676; Menzel: Odin. str. 121.

26) Odkud pochází jmeno Žďár, právi nejlépe mnich téhož kláštera, jehož kronyku okolo 1300 sepsal, (Chron. Domus Sarensis vydána od Roepella str. 35):

„Sic Sar est slauicum, sonat hoc plantatio recens, Quamvis teutunici sar dicant gramina grossa, Sar non teutunico sed de slauico trahit ortum.“

nost dovoditi můžeme několika místními jmeny. Náleží sem především jmeno Mařatice čili Mařetice, jež upomíná na bohyni Moranu, nyní Mařenu nazvanou; dále jmeno osady Babice, upomínající na bohyni Bábu, kteréžto jmeno i jiné osady moravské a sice Babice u Bochtic, u Kelče, u Lesonic, u Pozořic, u Rosic a u Žerotína, nesou.[27] Dále náleží sem jmeno hory Modla, kde nyní naproti Buchlovu kapla sv. Barbory stojí a bronzový bůžek, který na Buchlově vykopán jest a nyní v českém museum se chová.

Ale že i v době křesťanské okolí Velehradské veledůležitým bylo, nelze pochybovati; podotýkáme zde prozatím, že první chrám Páně, který po strašném návalu Maďarském v bezpečné[28] listině se připomíná, jest ona kapla sv. Jana, kdež

27) O Moraně a Babici srov. Hanuš bajesl. kalendář a téhož Wissenschaft des Slav. Mythus. — Co ale pan Fejfalík ve svém pojednání proti Rukop. královdvorskému praví: „Vesna und Morana sind ihrem wesen nach nur eine und dieselbe mythische gestalt, der unterschied zwischen beiden ist vielleicht weiter nichts als ein landschaftlicher namensunterschied“ docela pravda není. Neb v okolí Novojičínském, Lipnickém a Fulneckém a v jiných východních částech země naší jest jméno Vesna místo jaro v lidu tak obecné, že tam slova jaro zřídka jen slyšeti jest, a to v krajinách, kde lid též Moranu, čili jak ji nyní říká, Mařenu, vynáší. Není tedy Vesna a Morana landschaftlicher Namensunterschied, a nejsou ihrem wesen nach eine und dieselbe mythische gestalt, než Vesna jest bohyně jara a mladosti, Morana ale bohyně smrti (srov. mor, mříti, máry). Při této příležitosti zároveň pana Fejfalíka ujistiti můžeme, že i jméno Záboj Slovanům známo bylo, jelikož až posud jeden rolník moravský se jmenuje Záboj, jehož syn právě v Brně študuje, o němž každý odpůrce rukopisu našeho úřední potvrzení dáti si může. — Že Mařetice nevzaly jméno od kostela sv. Marie, vysvítá z toho, že kostel sv. Marie tam teprv založen jest děkanem Hradištským Kuliškem r. 1613, čímž tedy opraveno budiž udání Památek archeol. III. 103, kdež také jak se nám zdá, nepodstatně činěn rozdíl mezi vesnicemi Costeleche a Kostelany. (Viz poznam. 13).

28) Patrno, že jsme tak zvaným zlomkům Monséovým vyhýbali, je nikdo co pramen neuvádějíce, neb Dr. Jireček ve Svět. 1858 dovodil, že tyto zlomky jsouť podvrženy. K tomu, co Dr. Dudík o nich v Mähr. Allg. Gesch. str. 228 poznam. 1. praví: „ja nicht einmal ein Autograf weder durch Boček's noch eine andere Hand kam je zum Vorschein“

r. 1043 proboštví sv. Benedikta bylo (Cod. dip. I. 116). Dále víme, že na ostrově samém r. 1257 byl kostel sv. Jiří, který později stal se farním chrámem v Uherské Hradišti. Dále poukazuje k tomu, že tato krajina hned u počátku prvního křesťanství na Moravě důležitá byla, místní jmeno Kostelany t. j. ves ku kostelu náležející. Též zdá se nám slušno vztahovati sem osadu Popovice t. j. osada kněžům (popům) náležitá. Dále čítáme sem kaplu sv. Klementa v lesní pustině u Osvětiman, o které markrabě Jan již r. 1358 pravil: .. „Capellam beati Clementis Papæ in silvestri solitudine ... sitam, antiquis quidam temporibus pro ejusdem sancti reverentia fabricatam...“

Na dobu Svatopluka, a panovníkův (králův)[29] Moravských vůbec, upomínají v okolí Velehradském mnohé místnosti. Předně „králův stůl“ již v původní listině r. 1227 jmenovaný, velký to plochý kámen, jenž meze bývalých panství Velehradského a Napajedlského znamená; nachází se asi půl druhé hodiny od nynějšího Velehradu u vesnice Jankovíc asi deset kroků od silnice, z Uherského Hradiště do Zdounek vedoucí. Lid o něm praví, že kdysi na něm král Moravský obědval. U Velehradu samého blíž silnice, která za klášterem do Buchlova vede, jest

podotýkáme, že archivář Boček opis svou rukou sepsaný Dr. Palackému r. 1836 půjčil. Co nám ony zlomky činí podezřivými, jest právě zevrubnost, kterou o poloze Velehradu a Doviny vypravují, kdežto původní bezpečné listiny věku XIII. o souvislosti s dobou Metodějsko-Svatoplukovou ničeho nevypravují, jelikož věc tato nenáleží do listin, než do dějin, a listiny tím snadněji o ni mlčeti mohly, jelikož tak znamenitý děj bez toho hluboce v celém národu žil. Listiny původní XII. a XIII. věku ani nejmenší zmínky nečiní ani o Metoději ani o Svatoplukovi, a předce žádný pochybovati nebude, že na Moravě žili. Zmínka o nich, kde k tomu příležitost jich osoby se týkající se neudála, byla tedy zbytečná; statky kláštera potvrditi listinou toť ovšem státi se muselo, jelikož tím právní prostředek podán byl mnichům, aby majetek svůj a právo k němu, všudy kde se vyskytovala potřeba dokázati mohli.

29) Že Svatopluk nazýván byl nejen kněz, vévoda, než také král (korol) vysvítá nejen z těchto památek, než také z toho, že Regino v r. 890 praví: „Zuentiboldo Marahensium Sclavorum regi, pak Kosmas scr. rer. boh. str. 23. 35. Zwatpolk ejusdem Moraviae Regis, — Zuatopluk rex Moraviae....“

studánka, která „králova studánka“ sluje. Dále sem náleží osada Knězopole, hodinu cesty od Uherského Hradiště, jižto vykládáme za pole knęze t. j. panovníka, odchylujíce se od náhledu jiných, kteří jmeno osady této vykládají za knězské pole, majíce za to, že od kněží Velehradských založena byla. (V našem náhledu potvrzuje nás to, že místní jmeno Knęzpolę i v Jihoslovansku n. p. v Bosně se nachází; též u Dědic sluje jedno pole: „Kněz-pole“). Jelikož ale osada ta mezi prvními statky kláštera se uvádí, zdá se nám, že od mnichů (kněží) založena nebyla. Též u Brodu Uherského sluje jeden vrchol Králov a háj u samého města r. 1666 ještě nazýván byl v písemných památkách „králův háj.“ Že tato krajina již v nejstarší době Slovany zalidněna byla, o tom svědčí název kopce „Brdo“ nedaleko Jankovic, kteréž na Moravě se zachovalo jen ještě v místním jmeně Za-b r d-ovice, kdežto v jiných slovanských zemích častěji ještě se naskytuje; sem náleží též název místní Brtnice (lépe Brdnice), ježto r. 1234 poprvé v listinách se uvodí pod jmenem Birdini t. j. Brdiny od pahorkovaté vlastnosti krajiny, kdež leží. Dále svědčí o tom původní jmeno Maršových hor, jež bylo H ř í b ě c í hory, (až posud užíváno) pocházejíc ze starosl. c h r b, c h r i b, a jež se zachovalo v našem h ř b e t, v ruském c h r e b e t a v názvu S l o v e n s k i h r i b i. Mylně tedy překládají Němci „hříběcí hory“ na Pilzgebirge, jakoby pocházelo od houb „hříbků.“

Dovodivše tedy, že nejen listinné svědectví než i jmena osad a jiných místností polohu Starého Velehradu v okolí Velehrado-Hradišťském nezáporně potvrzují, nemůžeme více pochybovati, že letopisci, kteří o Volehradě mluví, hodnověrní jsou, a žeby víru naši nezasluhovali, kdyby dokázáno nebylo, že Starý Velehrad v skutku na Moravě ležel.

První letopisec, který z ř e j m ě o Velehradě píše, jest Dalemil, který mezi 1282 — 1314 psal, praviv v kronyce své: „Bořivoj prosi Krsta ot Svatopluka moravského a ot Methodieie arcibiskupa velehradského. Ten arcibiskup Rusin (Řek) bieše, mšu svatu slovansky slúžieše. U Velehradu krsti Čecha prvého....“ Dr. Dudík mähr. allg. Geschichte I. 147 poznam. praví: „Mezi

českými letopisci jest Dalemil první, který Velehrad co arcibiskupské sídlo a tedy co hlavní město Svatopluka jmenuje. Kosmas o tom ještě neví ničeho.“ [30] Dr. Dudík tedy se domnívá, že kronykou Dalemilovou v lidu teprv pověst o Velehradě povstala. Tomu však není tak. Neb věděla-li původní listina r. 1202 o valech starého města, jmenovala-li původní listina r. 1228 Velehrad dřívějším městem, věděl tedy již před Dalemilem lid o Velehradě a Dalemil, čerpav z Kosmovy kronyky a jiných ještě starších pramenů, který nepsal listiny, než kronyku, ovšem do ní napsal na památku věci, jež do listin nenáleží, které ale v kronyce, znamenitější děje české vypravující, úplně na místě svém jsou. Do listin vepisovaly se rozličná zakládání, obdarování a smlouvy co právní předmět a listiny neobírají se s dějinami minulostí, než, jsouce potřebou přítomnosti utvořené, mají tuto potřebu právním závazkem i pro budoucnost ujistiti. Protož Dalemil úplnou zasluhuje pravdu, jelikož jeho vypravování potvrzeno jest listinami potud, pokud se to do listin hodí. Listiny též nám nevypravují o bitvě u Chlumu, na poli Hluckém, u Loděnic, aniž listina jest sepsána po zavraždění posledního Přemyslovce, a předce žádný nebude o tom pochybovati, že to všechno se stalo, ač to jen kronyky vypravují. Z bezpečných ale listin víme, že Velehrad na Moravě ležel, proč tedy odmítati od sebe písemné svědectví Dalemila, jenž jen několik let později žil, když listina r. 1228 sepsána byla? Zpráva o Velehradě nedostala se z kronyky Dalemilovy mezi lid, než naopak, ona zpráva dostala se do kronyky z úst lidu a ze starších psaných pramenův, které jen to písmem zachovaly, co v ústech lidu žilo. V lidu zachovala se na pravdivých skutcích spočívající nevymijitelná pamět na Svatopluka a Methodia a na Velehrad, který i s jinými hrady jihovýchodní Moravy v návalu Maďarském popelem lehnul. Z rumů jeho udrželo se jen Staré Město, které jak jsme z vrchu dokázali, též Velehrad sluló; Velehrad tedy

30) Však, že i letopisec Kosmas (zemřel 1125) o Velehradě dobře věděl, velmi důvtipně dokázal Dr. H. Jireček ve Světoz. 1860, str. 125.

úplně od země vyhlazen nebyl, když také přestal býti hlavním městem Moravy a sídlem králův a arcibiskupův moravských.[31]

Protož nad míru případně píše legenda sv. Václava, původně latinsky složená a v českém převodu z první čtvrti XIV. věku známá: „Potom když bratr sv. Cyrilla, jmenem Methodius, učiněn byl po jeho smrti místo něho biskupem moravským, tehdá slovútné kníže české jmenem Bořivoj a jeho bohabojná kněžna sv. Ludmila, v tom městě ježto Velehrad slove, tu ježto tehdy Moravského arcibiskupství stolec a sláva bieše od blaženého arcibiskupa Methodia oba svatý křest přijali.“ Legendista vším právem mohl psáti: „město, ježto Velehrad slove (v přítomném času), jelikož Velehrad, ač již ne ve slávě a velikosti dřívější, ještě byl, kdežto o arcibiskupství jinak psáti nemohl, než že bylo. I Kosmovo svědectví zde jest rozhodno; neb praví Kosmas r. 1125 o sobě, že jest Octogenarius „osumdesátník“ (scr. rer. boh. I. 277), byl tedy narozen r. 1045, tedy asi 145 let po zboření říše Mojmírovcův. Dále víme, že on ze starších pramenů čerpal, na kteréž, co vůbec známé, poukazuje, aby sám o tak důležitém ději, jak bylo pokřesťanění Čech, vypravovati nemusel, ač doslovně praví, že Bořivoj křtěn byl od Methodia. I to, že Dalemil, jak známo, tuhý nepřítel Němcův, ví o slovanských službách Božích, důkazem jest, že ze starších pramenů čerpal a nejen z úst lidu samého; neb pravdě podobno, že lidu z paměti se vytratila liturgie slovanská,

31) Že říše Moravská v návalu Maďarském se shroutila, každému bude pochopitelno, který ví, že nejen Maďaři, než také před nimi již Němci ustavičnými útoky říši tuto seslabovali. Maďarům práce zhoubná usnadněna jest nesvorností synů Svatoplukových, Mojmíra II. a Svatopluka a odtržením se Čech od Moravy. Že Maďaři tenkráte zemi, obzvláštně východní část strašně plenili a spustošili, můžeme si mysliti snadně, známe-li zhoubné jich vpády do Moravy r. 1253, 1315, ba ještě i v 18tém století. Že dále i chrámů co pohané nešetřili, rozumí se samo sebou, a vztahovati sem slušno listinu papeže Lva VI. z r. 937 Cod. dip. I. 82, v níž psáno: ... „ut ecclesiastica jura et christianitatis religio in vestris partibus, quae paganorum incursione et malorum christianorum persecutione corrupta et depravata esse videntur ...“

ale hlavní děj t. j. pokřesťanění lidu moravského sv. Metodějem a arcibiskupské jeho sídlo na Velehradě zajisté v jeho paměti se zachovaly.

Tímto úhlavní naše úloha, dokázati totiž, že Velehrad na Moravě ležel, jest doplněna, a doufáme, že se strany rozumných lidí, byť i tomu dříve odporovali, že Velehradu na Moravě bylo, více žádný Moravě starý Velehrad bráti nebude. Komu nepostačí svědectví originalních listin, komu nepostačí příhodnost polohy a drahné upomínky v okolí Velehradském na dobu moravských králův, — tenť, ovšem za jinými příčinami, ježto ve všem jiném, jen ne v kritice historické původ mají, Velehrad všude jinde, třeba i v měsíci hledati bude, jen ne na Moravě. Avšak ještě jiná otázka důležitá ouzce souvisí s Velehradem t. j. zda-li Velehrad byl též sídlem arcibiskupským sv. Metoděje? My pro tuto dobu bližší rozebírání této otázky pustíme stranou, a podotkneme krátce zde jen některé důkazy o této záležitosti.

Praktika všech odporníkův stranu této záležitosti jest ta sama: Nemohouce Metoděje Moravě upříti, upírají jí Velehrad, dobře vědouce, že byl-li Velehrad na Moravě, též pochyby o tom nebude, že byl hlavním sídlem Rastislava a Svatopluka, z čehož zase sleduje, že též v něm sídlel sv. Metoděj, jak též Dr. Dudík praví: ...„und bestatteten ihn in der Synodalkirche... Dass sie in der Hauptstadt lag, in welcher Method seine Geistlichen zu Synoden zu versammeln pflegte, ist klar.“ Mähr. Allg. Gesch. I. 265. Vímeť zajisté, že svatí bratří Solunští, přišedše na Moravu r. 863, od Rastislava v hlavním jeho hradě slavně uvítáni jsau. V první této době setrvali na Moravě až do jara 867, shromáždivše okolo sebe učenníky Rastislavem k tomu určené, které sv. bratří písmu slovanskému a církevním obřadům vyučili. Že takové vyučování vyžadovalo jakéhosi střediště a že se nedělo ani v lesu ani ve vsi ani v jakémsi pokoutném místě, rozumí se samo sebou, a že Rastislav vroucí prosbou vyžádav si apoštoly za učitele lidu svého u víře svaté, zajisté rád je míval na dvoře svém, když to apoštolské jich práce

dovolovaly. Tak též, když sv. bratří asi s jara 867 Pannonií do Říma se odebírali a do knížectví Blatenského zavítali, uhostil je kníže Kocel též na hlavním hradě svém Blatně, kdežto skoro celé leto ztrávili, učivše asi 50 jinochů knihám církevním v jazyku slovanském sepsaným. Když pak Metoděj po smrti sv. Cyrila (14. února 869) na žádost Kocelovu do Pannonské Moravy se vrátil, zase zdržoval se na hradě Blatně a vrátiv se odtamtuď do Říma, vymohl u papéže obnovení Pannonského biskupství. Pletichami německých biskupův před Synod snad do Solnohradu volán 871, čemuž Kocel za úslužností svou před panovníkem německým nebránil, v Němcích byl násilím zdržován až do r. 874, kdežto k prosbě Svatopluka z Němec rozkazem papežovým propuštěn a též Moravským arcibiskupem se stal. Na tuto znamenitou hodnost povýšen nelze pochybovati, že, ač co pravý apoštol po celé zemi cestoval a slovo Boží hlásal, hlavní sídlo své tam měl, kde Svatopluk s dvorem svým bydlel. Jakož žádný tvrditi nebude, že Svatopluk, proto že mnohokráte za příčinou války zde onde se zdržoval, žádného hlavního hradu neměl, taktéž pochybno není, že sv. Metoděj co arcibiskup, ač po veškeré Moravě cestoval, jistého sídla měl, kde metropolitní chrám stál, kam kněží svých ku sborům církevním čili synodům svolával, kterýžto chrám v legendě sluje sborným chrámem. A že tento sborný chrám nikde jinde nestál, než na hlavním hradě, není pochyby; neb již r. 344 nařízeno na synodě v Sardice, že biskupská stolice žádná nemá více býti v malých městech, než tam, kde hlavní úřadové krajiny se nacházejí. Nyní kdežto víme, že Velehrad na Moravě ležel a že bezpochyby hlavním hradem Svatopluka byl, nabývají místa legendy Moravské, Sv. Václava a kronyky Dalemilovy, mluvíce o Velehradě co sídlu Svatopluka a Metoděje nevyvratné pravdivosti. A věru, muselo by to býti divnou náhodou, že právě jen na Moravě tolik pověstí o sv. bratřích se zachovalo, kdežto i v jiných zemích slovanských slovo Boží zvěstovali! Divnou náhodou by to muselo býti, že žádný jiný národ slovanský netvrdí, že v jeho zemi bylo sídlo Metodiovo, jen Moravané, anoť že všichni slovanští národové zejmena Velehrad co ono sídlo jmenují.

Papežské listiny ovšem píšou jen o arcibiskupství Moravském a nikoliv Velehradském, jelikož jinak zapotřebí nebylo, protože jen jediného arcibiskupství na Moravě stávalo; v Německu ovšem mluví se o arcibiskupství Mohučském, Solnohradském a t. d., jelikož jich tam více bylo. Avšak i v pozdější době, když totiž r. 1063 Moravská biskupská stolice v Olomouci zřízena byla, mluví listiny déle než-li celé století nejvíce jen o biskupství Moravském, málo kdy o Olomouckém. A právě oné listiny, jimž ohledem toho nejvíce váhy přičítati musíme, t. j. listiny papežské nazývají nové biskupství „Moravským“ a to sice tak nápadně, že několikráte v jedné a té samé listině stojí: „Episcopus Pragensis a episcopus Moraviensis,“ tam jen podle města, zde po celé zemi nazván. Bude snad někdo pochybovati, že biskup Moravský, ač se nejmenuje Olomouckým, tehdáž v Olomouci sídlel? A nelze dle toho, že právě papežské listiny mluví o biskupství Moravském, souditi, že svatí otcové v Římě jen dle starého v papežské kanceláři obvyklého způsobu listiny tyto dávali?[32] Dále víme, že za doby Svatopluka Viching, suffragan sv. Metodia, jmenuje se biskupem v Nitře (880); suffragan tedy měl určitého místa a sídla, jehož arcibiskup míti neměl? Či svolával arcibiskup synody do hradu, kde suffragan t. j. podřízený jemu biskup přebýval? Nitrava nebyla hlavním hradem, než jen sídlem oudělních knížat, Přibiny a později Svatopluka, který vrátiv se

32) Toto titulování „Moravský biskup“ jest více než pouhou náhodou, jelikož z Říma nic náhodou se nedělo. Biskupství a biskup v Čechách sluje vždy „ecclesia Pragensis“ neb „episcopus Pragensis“ tak sice, že často v jedné a té samé listině nachází se vedle sebe episcopus Pragensis — episcopus Maraviensis. V 12tém věku nenacházíme nikdy episcopus Bohemicus neb Bohemiae, což patrně vidno z listiny, kterou dal vévoda Jindřich, zároveň biskup pražský, Cod. dip. I. 336 až 1194: „Ego Heinricus Pragensis ecclesiae praesul et dux Bohemorum.“ Biskupové sami nazývali se i Moraviensis i Olomucensis, ač nepozorovati nelze, že první název předvládá; teprv od r. 1200 začíná vesměs se užíváti jen titul episcopus Olomucensis, tedy právě v té době, kde Morava markrabstvím se stala a rozdrobení na knížectví Olomoucké, Brněnské a Znojemské přestalo. Papežské listiny, které mluví o biskupství Moravském jsouť vytištěny v diplomatáři a sice z doby Řehoře

r. 871 z vězení německého, vojsko německé nevedl před svůj hrad Nitra, než před Staré Město Rastislavovo; však ani Dovina hlavním hradem nebyla, ani Moosburg, a obě města nebyly sídlem biskupa nějakého, patrno tedy, že nám hledati jest metropolu arcibiskupství Moravského jen na dnešní Moravě a to tím více, jelikož Moravané tehdá mezi západními Slovany rozhodným kmenem byli, jak to praví legenda mluvě o poselství Rastislava do Cařihradu: „... avšak učitele nemáme takového, kterýžby nám v našem jazyku pravou víru křesťanskou hlásal, aby také jiné země, vidouce to, podle nás učinili.“ Jak tedy nelze pochybovati, že pod biskupstvím Moravským od 1083—1200 vyrozumívati slušno biskupství v Olomouci, která tehdá hlavním hradem a později (až do 17^ho^ věku) též hlavním městem Moravy byla, tak též pochybno býti nemůže, že arcibiskupství Moravské sídlo své mělo v hlavním hradě země t. j. na Velehradě. A protož má legenda sv. Václava úplnou pravdu, píše-li o Velehradě co sídlu arcibiskupství Moravského; protož Dalemil vším právem říci mohl, že na Velehradě sídlili Svatopluk a Metoděj a legenda moravská nebyla na omylu, pravivší: „A dovodiv svaté muže do svého Velehradu, vystavěl vedle dovolení papežova na místě, kde onen hrad stál, kathedralní chrám... věnovav jej sv. Marii...“ (i Bořivoj od sv. Metodia na Velehradě křtěný, založil v Praze kostel: „ve jmě svaté královny,“) a dále stará legenda Bulharská: „Metoděj leží po-

VII. Cod. dip. I. 147, 149, 150, 152, 154; 155, 157, 158, 160; z doby Innocencia II. Cod. dip. I. 212, 213, 214 215; z doby Eugenia III. Cod. dip. I. 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 243, 244, 245, 248, 249, 250, 251, 257, 258, 259. Též svatý Bernard mluví o biskupu Moravském (Cod. dip. I. 257) nejinak než Adalbert Mohúcký, jehož arcibiskupské stolici biskupství Pražské a Olomoucké podřízeny byly, na př. Cod. dip. I. 199: „ut fratribus nostris Pragensi scilicet et Moraviensi episcopis dirigatis;“ aneb Cod. dip. I. 203: „Heinrico... Moraviensi episcopo....“ I v listinách panovníkův uvadí se Moraviensis episcopus, jak na př.: Cod. dip. I. 232. Nemineme se tedy snad s pravdou tvrdíce, že titulování novozařízeného (r. 1063) biskupství v Olomouci „biskupstvím Moravským“ zajisté více jest než pouhou náhodou a že papežská kancelář v tom vedle starého zvyku se řídila; soudíme to tím více, jelikož jak svrchu dotčeno, biskup český sluje vždy episcopus Pragensis.

chován ve velkém Moravském chrámě na levé straně ve zdi za oltářem svaté Boží Rodičky.“ A pannonská legenda praví: „... pochovali jej v sbornei crkvi“ t. j. v hlavním chrámě. Či máme považovati Dovinu za hlavní sídlo Svatopluka a Mętoděje a to snad proto, že žádný pramen o tom nemluví, a Velehradu upírati onu důležitost též proto, že původní listiny bylost jeho na Moravě nezáporně dosvědčují a legendy skoro současně jej zřejmě sídlem Svatopluka a Metodia jmenují? Věru takové mínění mohlo se jen vylíhnouti v hlavě nějakého šíleného hyperkritika, anebo muže takového, jenž pramenů původních neměl, anebo maje je, jim rozuměti a souvislost jich poznati s to nebyl.

O blahonosné činnosti ss. bratří na Moravě svědčí chrámy svěcené na jmeno sv. Petra a Pavla a Klementa, které zajisté mezi nejstarší náležejí. Ovšem rozhodnouti nelze, zda-li svatý Metoděj n. p. chrám sv. Petra v Brně světil; ovšem ale jest prastarý jakož i chrám sv. Petra v Olomouci, jelikož tento již na počátku věku XII^tého^ málo prostranným byl pro množství obyvatelstva. Proč v jiných zemích slovanských nezachovalo se tolik upomínek na ss. bratry, jako právě u nás na Moravě? Připomínám zde jen Hradšovice, Žarošice, Dambořice, Uhřičice, Špičky, Přibice a t. d., a mimo to studánky, které lid jmenuje „Cyrilky,“ jako n. př. u Děďic, u Podivína a t. d. A konečně, což jest moravism „panáček“ (tak lid moravský nazývá kněze) jiného, než doslovný překlad řeckého *Κύριλλος?* Děj, ss. bratry vykonaný, byl tak znamenitý, tak důkladně změnil vniterný život národa Moravského, že diviti se nám není zapotřebí, že národní duch básnický života apoštolův se zmocnil a kdekoli mohl, místnosti s jejich činností spojoval. A protož také nešíří listiny slov o ss. bratřích, obzvláštně ne ve starší době, věku Cyrilo-Metodějskému blízké, jelikož celý národ bez toho dějem jimi vykonaným proniknut byl a tedy výborně je znal. Divno, že žádný ještě neupíral pravdivosti dějů sv. Václava a sv. Vojtěcha, jelikož také listinami zvláštními potvrzeny nejsou, než jen letopisci o tom vypravují. Co Dalemil, Kosmas, Legenda Svato-Václavská a Život sv. Cyrila, sv. Metodia a sv. Ludmily,

(z kteréhož spisu posledního nejstarší naši kronykáři čerpali, viz Světozor 1861 str. 125) o sv. Václavovi praví, to jest pravda, jen to ne, co o Metoději, o Svatopluku a o Velehradě praví! Rozvážíme-li, že legenda Svato-Václavská nedlouho po umučení jeho, jež se stalo 28. září 925, tedy asi 28 let po ztroskotání říše Mojmírovcův, sepsána jest jazykem latinským; že život svatých Cyrila, Metodia a Ludmily též již před Kosmou tedy před 1045 sepsán byl, kteryžto život mezi jiným vypravuje o příchodu Cyrila a Metodia na Moravu, a o arcibiskupství Moravském, — pochybovati více nelze, že tyto současné době Mojmírovcův legendy vší víry zasluhují, které se jim stranu sv. Václava a sv. Ludmily neupírá; jen o Metoději a Velehradě nepravdu psali?

Co tedy lid moravský o apoštolích svých a o Velehradě věřil, spočívalo na skutečných dějech a první markrabě Moravský, chtěje oslaviti památku jich, založil na blízku starého Velehradu klášter, jenž podle sídla Svatopluka a Metoděje nazván též Velehradem. A jelikož uvedeni tam jsou Cisterciáci, zasvěcen jest kostel a klášter vedle zákonů řádu toho Matce Boží; neb tak to předpisuje řád Cisterciákův, že všechny jeho chrámy věnovány býti musejí sv. Marii. Mimo to ustanovení řádu cisterciáckého tehdá žádný kostel ss. bratřím věnován býti nemohl, jelikož kostely smějí se věnovati jen takovým světcům, které církev ku veřejné úctě věřícím odporučila, což se stranu ss. bratří stalo na Moravě za biskupa Jana VII. 1349. A za tou příčinou, že klášter Velehradský na posvátnou památku založen byl, zvelebil se dříve a štědřeji hned u začátku velkými statky obdarován byl, než který jiný klášter Moravský; za tou příčinou praví biskup Robert v původní listině r. 1220 Cod. dip. II. 115: „Ea propter vos o fratres in domino dilectissimi conventum vestrum et domum vestram in Velegrad tamquam filiam specialem ecclesie nostre...“ což o jiném klášteře neb kostelu ani Robert ani jiný biskup více neřekl. Však i ještě jiné svědectví, jak vysoce klášter Velehradský ctěn byl, máme v původní listině z roku 1292 Cod. dip. V. 20, kdežto o Hartlibovi z Dubné se praví... „Monasterio de Welegrad, presertim cum illum locum... affectuosius diligeret....“ — — —

Vynasnažovali jsme se v tomto pojednání pomocí historické kritiky dokázati, že původní listiny z roků 1202 a 1228, které stranu starého Velehradu nejvíce váhy mají, v každém ohledu pravdu zasluhují a že nezáporně k starému Velehradu se vztahují. Pomocí jiných původních listin dokázali jsme, že nynější Staré Město a jeho okolí jest ono městistě, kde starý Velehrad položen byl. Spojivše pak bezpečná svědectví původních těchto listin se zprávami letopisů Fuldských, Legend Cyrilo-Metodějských, Kronyky Dalemilovy a s místopisnými památnostmi okolí Velehrado-Hradištského, vysvětlivše dále zvláštní polohu oné krajiny, výsledek našeho bádání krátce takto vyslovujeme:

1. Ona ineffabilis Rastizi munitio, antiqua urbs Rastizi jest totožná s Veligradem (1131), s valem antiquae civitatis (1202), a s Velegrad, civitas primo, modo burgus (1228).
2. Velehrad starý ležel tam, kde nyní Uh. Hradiště a Staré Město ležejí, které též Velehradem slulo.
3. Toto Staré Město čili Velehrad, bylo až do r. 1257 městysem či vsí trhovou; po založení Uh. Hradiště stalo se potom pouhou vesnicí, jelikož jeho trhy do novozaloženého města přenešeny byly.
4. Od toho Velehradu rozdílná jest nynější ves u kláštera Velehradského, jelikož teprv založena byla mnichy kláštera samého.
5. Na Velehradě stál sborní čili synodalní t. j. hlavní chrám arcidiocese Moravské, kamž arcibiskup Metoděj kněze svolával k církevním sborům čili synodům.
6. V tomto sborním chrámě Boží Rodičce zasvěceném jest sv. Metodius též pochován.

A ku konci ještě několik slov. Ovšem jest nápadno, že znalci vlasteneckých dějin, jako Pitter, Dobner a Dobrovský o Velehradě pochybovali. Však kdyby Pitter byl znal původní listiny a souvislost jich k Velehradu se vztahujících, nebylby napsal: „De Velehradio nostri fabulam canere videntur“ a Dobrovský, když mu Boček o nalezených v archivu Velehradském,

jenž tehdá se choval v registratuře gubernialní, listinách vypravoval, ještě několik dní před smrtí svou úsudek svůj změnil. Tak mnohokráte ve vědě se to stává: mnoho tvrdí se, že bylo, což nebylo, a mnohému upírá se bylost, což předce bylo. Vytýkáno knize Mojžížově, že praví o stvoření světla, než slunce stvořeno bylo; a ejhle! pokročilá přírodověda potvrdila, že, co Mojžíš napsal, se skutečností se shoduje! Upíráno, že měsíc má vliv na odtok a přítok moře, a nyní jsme dospěli, vliv tento a jeho sílu matematicky vypočítati! Volný dříve toho byl mínění, že panenský klášter v Pustiměři byl řehole Dominikánské a později Cisterciácké; pak ale dostaly se mu listiny do rukou dokazující, že to byl klášter Benediktinský, jediný to panenský klášter téhož řádu na Moravě! Boček se domníval, že ves Medvědice u Pernštejna dříve se nazývala Medlovem, čemuž ale tak není; neb jest to ten samý Medlov u Židlochovic, který až posud tak sluje. Hrad Unkšperk hledal se mezi Velkým Meziříčím a Měřínem, a předce jest totožný s nynějším ještě stávajícím hradem Sadkem. Domníváno se, že Ostroh původně slul Stenice, pak tomu odpíráno, a z originalních listin, nyní známějších nezáporně vysvítá, že v skutku také slul Stenicí (t. j. Stanice). Dümmler pochyboval, že Bořivoj od sv. Metodia byl pokřestěn a jeho pochyby jsou vyvráceny. Ginzel pochyboval o pravdivosti papežského listu z r. 869 a Štulc dokázal nevývratně, že jest úplně bezpečným. Dlouho stavěno na Monséových zlomcích, až Jireček dokázal, že jsou podvrženy. Dobrovský pochyboval o pravdivosti Libušina soudu, Feyfalik a nestydatý v tom ohledu Büdinger upachtili se útokem na královd. rukpis, Jirečkové ale na základě spisův Palackého a Šafaříka skvělého nad nimi vítězství dobyli a nevývratnými důkazy pravdivost zlomků staročeského národního básnictví dovodili. Nemůže tedy Slovanům vytýkáno býti, že zaslepeně všechno zastávají, co slovanského jest: ale tam, kde nerozum nebo zlovůle předpojatých hyperkritiků nejsvětějším a nejdražším památkám naším podstatnost upírají, každý seč jest, tyto památky brániti musí zbraní vědy pravdymilovné a poctivé. Že otázka Velehradská od Pittera a Dobnera takořka odsouzena byla, má příčiny v tom,

že jim se nedostalo tolik listin, jak je nyní diplomatář Moravský má. Dobrovský neměv původních listin, jimiž poloha Velehradu Starého na Moravě se potvrzuje, ovšem mohl se domnívati, že legendy jmeno Velehradu co sídla arcibiskupského si jen vymyslily, ač vždy nápadno jest, že veliká část jich v tom se shoduje. Nyní ale, kde originalními listinami poloha Velehradu na Moravě nevývratně stvrzena jest, nabudou i ostatní podání legend pravdy a lid slovanský, připravuje se k tisícileté památce apoštolův svých,[33] nebude památku tuto slaviti pouze na domnělém než na skutečném Velehradě!

33) Pravíme s dobrým rozvážením „apoštolé Slovanští," jelikož žádný dějepisec soudný upírati nebude, že sv. Cyril a Metod v skutku byli Apoštoly Slovanskými, ne pouze Moravskými. Ozývají se právě nyní hlasové tvrdíce, že najmě Čechové z Moravy křesťanství nepřijali, jelikož již 846 v Řezně 14 lechů českých pokřestěno bylo. Neupíráme, že snad již dříve zde onde v Čechách po různu křesťanství místa dostalo; ale všeobecné pokřesťanění čítati slušno od té doby, když zeměpán na víru novou se obrátil. Známoť, že Frankové, alespoň jednotlivci toho lidu, již před křestem Chlodvíkovým, křesťany byli, byť že právě jeho manželka a bližší jeho příbuzní Krista ctili; a předce až posud pokřesťanění lidu franského žádný dějepisec nekladl do jiné doby, než kdy bojovný Chlodvík volně sklonil šíji svou ku křestu t. j. od r. 496. I to víme, že Markomanská královna Fritigild žádala na sv. Ambroži biskupu Milanském, aby jí poslal křesťanské knihy, že již před Rastislavem símě víry Kristovy zde onde se ujímalo, že vlaští a němečtí kněži slovo Boží na Moravě hlásali, že Morava původně přivtělena byla Pasovské diocesi, — a předce žádný upírati nebude, že jen ss. Cyril a Metoděj zasluhují jmeno apoštolův Moravských. Známoť, že v Německu mimo sv. Bonifacia hlásali učení křesťanské ještě před nim: Fridolinus, Kolumbanus, Gallus, Pirminius, Kilian, Emmeran, Suidbert, Kunibert, Corbinian a t. d. a předce jen sv. Bonifacius sluje „Apoštolem Germanie." Důměnka Ginzelova, že Čechy k moravské církvi nenáležely, a že v Čechách slovanské liturgie nebylo, vyvracena jest od Dudíka, Mähr. Allg. Gesch. I. 271. pozn. 4. Co nejnověji časopis „Bohemie" o pokřesťanění Bořivoje psala, zdá se čeliti k důkazu, že Bořivoj snad od sv. Metoděje křest nepřijal; najmě snaží se spisovatel onoho článku vyvrátiti udání Palackého (v německém vydání jeho dějin I. 137), že totiž Bořivoj r. 871 v lůno církve římské přijat jest. Důvody tam podané, jsouť podle Lumíra tyto. Praví totiž pisatel onoho článku: „Jmenovitě jest proti roku 871 ta okolnost, že Methud tehdáž na Moravě ani nebyl, jak z hodnověrných spisů patrno.

Žeby se bylo pokřtění Bořivoje stalo 863, nepíše žádný dějepisec Čech, byť i někteří udávali leta dřívější. Nebylo možno, aby byl Bořivoj onoho roku hledal pomoci u Moravského velkoknížete Svatopluka a na jeho dvoře pokřtěn byl, protože teprv roku 870 vládu nastoupil. Zbývá tedy jen čas od roku 874 do 879, kterýžto se za výkon onoho pokřtění vzíti může, a pročež bychom měli ještě asi patnáct let čekati, nežliby tisícleté jubileum zavedení křesťanství na základě tohoto křestného výkonu oslaviti se mohlo.“ Tak Bohemie. Co se týče námitky, že Metoděj r. 871 na Moravě nebyl, přiznati musíme, že o tom vskutku žádné prameny nic nepraví. Známo ale, že po oné porážce u Velehradu, kterou Němci Svatoplukem utrpěli a o níž letopisec praví, že „omnisque Noricorum laetitia de multis vetro victoriis conversa est in luctum et lamentationem.“ Čechové v bližší spojení s Moravany vešli a že r. 871 Svatopluk jednu kněžnu českou za manželku pojal, a že následkem toho úzkého spolku mezi Čechy a Moravany roku 872 dvě vojska německá vypravena jsou, jedno proti Moravanům a druhé proti Čechům, kterým kníže Bořivoj velel. O tom tedy pochyby nebude více, že Čeští a Moravany r. 871 přátelským svazkem spojeni byli. Metoděj tehdáž ovšem u knížete Blatenského Kocela přebýval; ale víme, že právě r. 871 k rozkazu krále Ludvíka, jehož nadvládu Kocel uznával, sv. Metoděj se odebral před synod biskupův německých. Ovšem není udáno, kterou cestou do Němec se ubíral, aniž město, kde synod držán byl; že ale na této cestě do Němec Moravou jíti mohl, nemožno není, byť jest pravdě velmi podobno, jelikož papež Adrian jej ustanovil roku 869 za učitele v zemích Rastislava a Kocela a Metoděj r. 861 biskupem se byl stal panonským, jemuž též Morava pak podřízena jest. Vedle toho naprosto nemožno není, že Metoděj na cestě do Němec do Moravy zavítal a že tvrdění Palackého o křestu Bořivoje téhož roku na Velehradě tím více pravdy nabývá, jelikož jak svrchu dotčeno právě v tu samou dobu Čechy a Moravany přátelský svazek pojil a Svatopluk sám českou kněžnu za manželku byl přijal. Než dejme tomu, že Bořivoj teprv r. 874 (do kteréhož onen výkon také Dr. H. Jireček a Palacký v českém vydání díla svého klade) nebo 879 křtěn byl, (což ovšem pravdě nepodobno) tak předce neodpadá pro Čechy důvod, aby tisícletou památku slavili r. 863 s Moravany, ač téhož roku Bořivoj od sv. Metoděje zajisté ještě křtěn nebyl; neb jak celý národ německý uznává Bonifacia za apoštola svého, tak i uznává celý národ Slovanský ss. Cyrila a Metodia za apoštoly své a západní Slovanstvo tedy vším právem slaví tisícletou památku r. 863, v kterýžto rok poprvé k západním Slovanům zavítali a ohledem toho lhostejno, jest-li Bořivoj r. 871 aneb 874 křest od Metodia přijal, jelikož z Kosmy jistě víme, že se to vůbec stalo. Zavedení křesťanství co rozhodný děj v naší historii vztahovati ku kněžím z Německa přišlým naprosto nejde; neb víme, že tito kněží nezapoměli nikdy býti Němci, že krajany své při zhoubných vpádech do Moravy podporovali, začež je Svatopluk, viniv je ze zrády, z Mo-

ravy vyobcoval. Oč německým kněžím při zavádění křesťanství činiti bylo, lze nejlépe poznati z jizlivých stížností u papeže proti zřízení pannonského biskupství a pak arcibiskupství Moravského. Theotmar, arcibiskup Solnohradský, láje Slovanům v listu, papeži Janovi IX. daném, tak neslušným spůsobem, že z celého listu vysvítá zášť a nenávist, poněvadž církevní samostatnosti Moravy důchody německých biskupův zmenšeny byly. A arcibiskup Mohúcký Hatto, v listu též papeži Janovi IX. daném, netají, že církevnou podřízeností Moravy Němci též dosáhnouti chtěli politické nadvlády nad Moravany: „Quod si vestra admonitio illos non correxerit, velint, nolint, Francorum principibus colla submittent.“ Toho se předkové naši od sv. Metoděje obávati nemuseli, a nejen proto, že on a sv. Cyril kázali slovansky, hrnul se lid k novému náboženství, než i proto, že tím svobodě své neuškodil. A že učení Metodovo též do sousedních Čech se dostalo, nelze odepříti: neb slovanské knihy, kterým sv. Václav v mládí svém vyučován byl, zajisté nepocházely ani ze Solnohradu, ani z Mohuče, ani z Řežna, ani z Pasova — než jen z Moravy!

Tiskem Viléma Burkarta.